

Varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyöajasta ja -tehtävistä (sak)

Saara Mattila

Opinnäytetyö
Elokuu 2019
Sosiaaliala
Sosionomi AMK

Tekijä(t) Mattila, Saara	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Elokuu 2019
	Sivumäärä	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyöajasta ja -tehtävistä (sak)		
Tutkinto-ohjelma Sosionomi AMK		
Työn ohjaaja(t) Asta Suomi, Timo Hintikka		
Toimeksiantaja(t)		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Varhaiskasvatuksen opettajien viikkotyöaikaan on elokuusta 2018 alkaen sisältynyt aiempaa enemmän suunnittelu-, arviointi ja kehittämistyöaika (sak-työaika). Opettajien sak-työajan määrä ja sisältö määritellään kunnallisessa virka- ja työehtosopimuksessa (KVTES). Sak-työajan lisäyksen tarkoitus on KVTES:n linjausten mukaan taata varhaiskasvatusta koskevien lain tavoitteiden ja suunnitelmien toteutumista ja varhaiskasvatuksen laadun kehittämistä.</p> <p>Yleisesti katsoen opettajan työhön liittyvä pedagogisen suunnittelun sekä arviointi- ja kehittämistehtävien määrä on viime vuosina lain ja opetussuunnitelmien muutosten myötä lisääntynyt. Voidaan myös katsoa, että laajemmat varhaiskasvatusta koskevat keskustelut, kuten keskustelu tavoitteellisen ja suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen vaikuttavuudesta, lisäävät opettajien suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyön merkitystä. Opinnäytetyössä tavoitteena on kartoittaa varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä sak-työajan uudistuksesta sekä sen merkityksestä ja tehtävästä varhaiskasvatuksessa tänä päivänä.</p> <p>Sak-työhön liittyvien piirteiden ja opettajien näkemysten kartoittamiseksi toteutettiin yhdessä varhaiskasvatusyksikössä haastattelututkimus. Haastattelututkimuksessa opettajilta kysyttiin heidän näkemyksiään sak-työajan sisällöstä, ohjauksesta, työkuulttuurisista ja -käytännöllisistä piirteistä sekä sen merkityksestä varhaiskasvatustyön kannalta.</p> <p>Tutkimustulosten perusteella sak-työaika näyttäytyi opettajien itsensä ja työyhteisön arvostama työaikana ja sillä nähtiin olevan merkitystä oman työn ja varhaiskasvatuksen laadun kannalta. Sak-työaika ohjasi valtakunnallinen varhaiskasvatuksen opetussuunnitelma ja siihen kytkeytyvä sisältö, kuten lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi. Sak-työajan osana arvioinnin tehtävä ja merkitys koettiin vielä osin epäselvänä ja haasteellisena.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Varhaiskasvatus, varhaiskasvatuksen opettaja, suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyöaika (sak-työaika)		
Muut tiedot		

Author(s) Mattila, Saara	Type of publication Bachelor's thesis	Date August 2019 Language of publication: Finnish
	Number of pages	Permission for web publication: X
Title of publication Early childhood education teachers' views on their planning, evaluation and development tasks		
Degree programme		
Supervisor(s) Asta Suomi, Timo Hintikka		
Assigned by		
<p>Abstract</p> <p>Planning, evaluating and developing care and education have increased their role in the teachers' work in early childhood education since August 2018 in Finland. The quantity and content of these tasks are defined in the municipal collective bargaining contract (KVTES). The purpose of the addition of worktime is to safeguard the materialization of the objectives and plans of the new legislation as well as to develop the quality of early childhood education.</p> <p>Generally speaking, the number of teachers' working hours dedicated to pedagogical planning as well as to evaluation and development tasks has increased during the last few years because of curricular and legislative changes. It can also be stated that more extensive debates on early childhood education, such as that on the impact of target-oriented and systematic early childhood education, increase the significance of teachers' planning, evaluation and development work. The purpose of the thesis was to examine early childhood education teachers' views on their worktime reform and on its significance in early childhood education.</p> <p>Teachers were interviewed in one early childhood education unit in Finland. They were asked about the content of their planning, evaluation and development tasks as well as about the related guidance and the features related to their work culture and practices. They were also asked about the significance of these tasks from the point of view of early childhood education.</p> <p>According to the results, the teachers' views were quite positive on their new tasks with regard to their significance to their own work and the quality of early childhood education. The tasks were based on the national curriculum of early childhood education that focused on the children's holistic wellbeing. However, the teachers found the evaluation part of the tasks still somewhat unclear and challenging.</p>		
Keywords/tags (subjects) Early childhood education, planning, evaluating, developing, tasks, teacher		
Miscellaneous (Confidential information)		

Sisältö

1	Varhaiskasvatustyön muuttuva kenttä.....	2
2	Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys.....	3
2.1	Vaikuttava varhaiskasvatus	3
2.2	Varhaiskasvatuksen suunnittelu-, arviointi- ja kehittäminen	4
2.3	Päiväkotien työkalut ja -käytännöt	5
3	Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus	8
4	Opinnäytetyön menetelmävalinnat	9
4.1	Kohderyhmä ja tutkittavat	9
4.2	Teemahaastattelu menetelmänä	9
4.3	Aineiston analysointi	11
4.4	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	12
5	Tutkimustulokset teemoitteluin.....	13
5.1	Sak-työajan sisällölliset painotukset	14
5.2	Ohjaava informaatio ja tieto	19
5.3	Sak-työajan työkalulliset piirteet	22
5.4	Varhaiskasvatuksen opettajien antamat merkitykset.....	25
6	Johtopäätökset.....	31
7	Pohdinta.....	35
	Lähteet	37
	Liitteet	40
	Liite 1. Tutkimushaastattelurunko	40

1 Varhaiskasvatustyön muuttuva kenttä

Opinnäytetyössä syvennyttään varhaiskasvatuksen opettajan työhön sisältyvään suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyöaikaan (sak-työaika). Uudistunut sak –työaika on varhaiskasvatuksen opettajan työn uudempi velvoite. Uuden kunnallisen virka- ja työehtosopimuksen (KVTES) myötä opettajan viikkotyöajasta 13 prosenttia on varattava suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. (KT kuntatyönantajat ohje 20.4.2018.)

Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen tulee olla tavoitteellista ja suunnitelmallista ja jokaiselle lapselle on laadittava yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma (kt. L 540/2018, 2§, 3§, 23§). Sak –työaika on luotu varmistamaan sitä, että lain pedagogiset tavoitteet toteutuvat ja varhaiskasvatuksen opettajalle varataan riittävästi aikaa lapsiryhmän ulkopuolella tehtävään suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyöhön (Lastentarhanopettajat saivat lisää sak-aikaa. Mitä se on? 2018).

Varhaiskasvatuksen opettajan suunnitteluajan uudistukseen on liittynyt julkista keskustelua. Tulkinnat sak-työajan tehtävästä ja merkityksestä ovat jossain määrin olleet kirjavia. Tulkinnat päiväkodin monialaisuudesta sekä eri ammattiryhmien työtehtävistä voivat perinteisestikin olla jännitteisiä ja sak-työajan uudistus on nostanut tätä esille. (Esim. Eskelinen & Lahdenperä 2018, 1,3.) Kärjistetyksi lapsiryhmän ulkopuolelle sijoittuvaa sak –työaikaa on jopa pidetty varhaiskasvatuksen opettajan työnkuvan ”erityisetuna” (mm. Suunnittelu on varhaiskasvatuksen opettajan ydintehtäviä 2018).

Siihen, että suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen varataan aiempaa enemmän työaika, voidaan liittää odotuksia pedagogisesti entistä laadukkaammasta varhaiskasvatuksesta (Suunnittelu on varhaiskasvatuksen opettajan ydintehtäviä 2018). Kansainvälisestikin varhaiskasvatukseen kohdistuu odotuksia sen suuremmasta yksilöllisistä ja yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta (mm. Karila 2016b, 9–11; Karila 2017a, 4:30). Siitä millaisia suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyön sisällölliset painotukset ovat ja, millaiset työkalut ja -käytännöt sitä päiväkodeissa ohjaavat, on tuotettu niukasti luotettavaa tietoa (Nummenmaa, Karila, Joensuu & Rönholm 2007, 18).

Suunnittelua koskeva tieto onkin perinteisesti ollut varhaiskasvatuksessa ohuen kehittämisen ja suunnittelun kohde ja sitä on dokumentoitu heikosti (Nummenmaa ym. 2007, 14; Karila 2001, 174). Yleisellä tasolla pedagogisen suunnittelun kuvaaminen Suomessa on ollut haastavaa tutkimustiedon puutteen takia (Nummenmaa ym. 2007, 18).

Opinnäytetyössä tavoitteena on kartoittaa, millaisia sisällöllisiä painotuksia ja ohjausta varhaiskasvatuksen opettajien suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyöhön liittyy tänä päivänä. Tavoitteena on myös kartoittaa, miten saktiivinen työaika näkyy päiväkodin työkuultuureissa ja käytännöissä ja millaisia merkityksiä sille annetaan osana tämän päivän varhaiskasvatustyötä. Opinnäytetyö liittyy kiinteästi varhaiskasvatuksen ajankohtaisiin uudistuksiin.

2 Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys

2.1 Vaikuttava varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia ajallisesti ja historiallisesti muovautuvia tehtäviä (esim. Karila 2016a, 9). 2000-luvulla varhaiskasvatuspalvelut ovat Suomessa olleet moninaisen poliittisen kiinnostuksen ja keskustelun sekä aktiivisen kehittämisen kohde (esim. Karila 2017b, 0:40). Hallinnollisesti varhaiskasvatuspalvelut ovat siirtyneet opetus- ja kulttuuriministeriöön. Rakenteellisesti yksityiset palvelut ovat lisääntyneet. Myös tulkinnat koulutus- ja henkilöstörakenteesta sekä päivähoito-oikeudesta ovat vaihdelleet. (Karila 2016b, 6.) Sisällöllisesti varhaiskasvatusta on 2000-luvulla ohjannut käsitys lapsuuden itseisarvosta, lapsen edusta ja osallisuudesta sekä lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista ja elämänlaadusta. Varhaiskasvatuksen aikuisilta on arjessa odotettu muun muassa pedagogisesti suunniteltua lapsille mielekästä toimintaa sekä sensitiivistä vuorovaikutusta. (Mts. 5.)

Varhaiskasvatusta ohjaa valtakunnallinen lainsäädäntö ja informaatio-ohjaus. Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat vuodesta 2017 alkanen olleet varhaiskasvatuspalveluita velvoittava kansallinen normi (Uudet vasut N.d.). Lisäksi varhaiskasvatuspalveluita ohjaavat erilaiset paikalliset työkalut ja -käytännöt sekä työntekijäkohtaiset tulkinnat varhaiskasvatukseen liittyvistä merkityksistä ja tehtävistä (mm. Nummenmaa ym. 2007, 17).

Kansainvälisesti viime vuosikymmeninä varhaiskasvatuksesta on odotettu entistä suurempaa yksilökohtaista ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Varhaiskasvatusta pidetään merkittävänä yksilön hyvinvointiin ja elämänlaatuun vaikuttavana tekijänä sekä muun muassa mahdollisuuksien tasa-arvon tuottajana yksilöiden välillä. Mutta myös taloudellinen kannattavuus on ollut vallitseva kansainvälinen näkökulma. (Karila 2016b, 6–7.) Tutkimukset varhaiskasvatuksen vaikuttavuudesta nostavat laadun sen erityiseksi mittariksi. Keskeisiksi varhaiskasvatuksen laatutekijöiksi on 2000-luvulla nostettu henkilöstön koulutustaso ja pedagoginen osaaminen, mielekkääksi koetut työolot sekä ammatillinen kehittyminen. (Mts. 5.)

2.2 Varhaiskasvatuksen suunnittelu-, arviointi- ja kehittäminen

Toukokuusta 2018 lähtien varhaiskasvatuksen opettajan viikkotyöaikaan on sisältynyt 13 prosenttia sak-työaika. Ennen uudistusta on puhuttu vain suunnitteluajasta ja sen osuus viikkotyöajasta on ollut kahdeksan prosenttia. (Esim. KT kuntatyönantajat ohje 20.4.2018.) Suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyö on ollut osa varhaiskasvatuksen opettajien ammattikuvaa jo useamman ammattisukupolven ajan (ks. Pedagogisista ammattisukupolvista, Karila 2016a, 10–14). Se on kuitenkin saanut erilaisia sisällöllisiä painotuksia eri aikoina, kuten käsitteellinen muutoskin osaltaan osoittaa.

Kirsti Karilan analyysin mukaan varhaiskasvatuksen lähihistoriasta voidaan erottaa kolme erilaista pedagogisen suunnittelun vaihetta. Päivähoidon järjestelmän rakentamisen aikaan painottui opettajajohtoinen erityisesti ryhmänohjaamiseen sekä -hallintaan kohdentuva suunnittelu (Karila 2016a, 14–17). Tämän jälkeisenä päivähoidon laajenemisen aikana pedagogisessa suunnittelussa nousi uudenlainen lapsilähtöinen

näkökulma. Analyysin mukaan pedagogista ainesta tuotettiin kuitenkin lopulta niukasti ja suunnittelua ohjasi enemmän normatiivinen kehityspsykologinen tieto. Päivähoidon laajeneminen merkitsi myös vaihtoehtoisten pedagogioiden nousua, joka synnytti uutta ajattelua sekä kritiikkiä aiempia suunnittelutraditioita kohtaan. (Mts. 18–22.) Tuorein vuosituhanen vaihteessa noussut suunnittelutraditio edustaa jo eniten tätä päivää. Siinä lapsilähtöisyys on noussut kestäväälle pedagogiselle pohjalle. Lasten osallisuus, toimijuus ja kertomukset muodostavat pedagogisen suunnittelun lähtökohdan. Se saa selkeämmin aineksia myös oppimisen tutkimuksesta ja perusopetuksesta. Ympäröivän yhteiskunnan kulttuuriset muutokset haastavat jatkuvaan varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen nykypäivänä. (Mts. 22–28.)

Voidaan katsoa, että varhaiskasvatuksen opettajien pedagogisen suunnittelun sekä arviointi- ja kehittämistehtävien määrä on varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden velvoitteiden myötä selkeästi lisääntynyt viime vuosikymmenenä (Karila & Kinos 2010, 283; KT kuntatyönantajat ohje 20.4.2018). Kansalliset ja kansainväliset odotukset entistä pedagogisesti laadukkaammasta ja yhteiskunnallisesti vaikuttavammasta varhaiskasvatuksesta voidaan myös nähdä paineena, joka nostaa suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen merkitystä varhaiskasvatustyössä uudella tavalla (vrt. Karila 2017a, 5:30; Karila 2017b, 0:40).

2.3 Päiväkotien työkultuurit ja -käytännöt

Nummenmaan, Karilan, Joensuun ja Rönholmin (2007, 13) mukaan on yleinen arki-käsitys, että valtakunnan tason ohjaus (em. Varhaiskasvatuslaki ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet) muuntuu varhaiskasvatuksen kentällä yhdenmukaisiksi työ-kulttuureiksi ja -käytännöiksi. Työkulttuureilla ja -käytännöillä tarkoitetaan opinnäytetyössä melko väljästi ammatillista toimintaa, ammattilaisten rakentamia arkisia työkäytäntöjä sekä yleisiä työnehtoja. Päiväkotien työkultuureista ja -käytännöistä on tehty tapaustutkimus, jossa suomalaisen varhaiskasvatuksen työkultuurin piirteeksi on muun muassa esitetty hajanaisuutta, päällekkäisyyttä ja moninaisuutta. Tapaustutkimuksen perusteella on esitetty, että päiväkotien työkultuureita on kehitettävä, jotta varhaiskasvatus toteutuisi ammatillisesti yhdenmukaisemmin, kestävämmiin ja laadukkaammin. (Karila & Kinos 2010.)

Opetusalan ammattijärjestön (OAJ) mukaan varhaiskasvatuksen suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyöt ovat laadukkaan varhaiskasvatustoiminnan tae ja opettajien olisi voitava käyttää työaika suunnitteluun ja arviointiin päivittäin (Varhaiskasvatuksen opettajia koskevat työaikamääräykset N.d., 8). Varhaiskasvatuksen opettajia koskeva työaikasopimus (KVTES) mahdollistaa valtakunnallisesti yhtenäisen työajan käytön opettajien pedagogiseen suunnitteluun sekä arviointi- ja kehittämistehtäviin (vrt. Kettumäki, Ranta & Tilli 2019, 4). OAJ linjaa sak-työajan käytöstä seuraavasti:

Sak-työaikaan kuuluvat muun muassa:

- Lapsiryhmän toiminnan suunnittelu, arviointi ja kehittäminen
- Oppimisympäristön suunnittelu, arviointi ja kehittäminen
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman valmistelu ja kirjaaminen
- Lapsen vasun arviointi ja kehittäminen suhteessa toimintaan
- Työyhteisön pedagogisen toiminnan jatkuva arviointi ja kehittäminen

Sak-työaikaan eivät kuulu:

- Sisäinen monialainen yhteistyö
- Monialainen asiantuntijayhteistyö
- Lasten huoltajien tapaamiset
- Koko henkilöstön yhteiset palaverit ja koulutukset

(Varhaiskasvatuksen opettajia koskevat työaikamääräykset N.d., 4–5).

Nummenmaan ja muiden (2007, 17–18) mukaan pedagogista suunnittelua koskeva ohjaus on Suomessa perinnäisesti toteutunut melko väljästi, ja suunnittelutraditiot sekä työkäytännöt ovat saattaneet vaihdella yksiköiden välillä runsaastikin. Merkittävimmäksi suunnittelua ohjaavaksi yksiköksi onkin Suomessa muodostunut tutkijoiden mukaan yksittäinen päiväkotit. Myös uskomus siitä, että työntekijöiden yksilölliset käsitykset ovat ensisijaisia toiminnan suuntaajia, on vahvasti juurtunut päiväkoteihin. Nummenmaa ja muut (2007) ovat omassa tutkimuksessaan analysoineet erilaisten suunnittelutraditioiden ja työkäytäntöjen yhteisöllisiä ja monialaisia piirteitä päiväkodeissa.

Päiväkodeissa neuvottelut työtehtävistä ja monialaisuudesta ovat perinteisesti olleet melko latautuneita (vrt. Eskelinen & Lahdenperä 2018, 1). Varhaiskasvatuksen sak-työaika koskeva julkinen keskustelukin on nostanut sen esille, että päiväkodeissa

haastavat työnjaolliset ja vastuualueita koskevat erilaiset tulkinnat. Sak-työajan liisääntymisen yhteydessä on muun muassa nähty uhkakuvana, että varhaiskasvatuksen opettajat lipuvat kehittämistyöhön varhaiskasvatuksen toteuttamisen jäädessä muiden ammattiryhmien tehtäväksi (esim. Alatalo 2018). Keskustelua on myös nostettu siitä, kuuluisiko sak –työaika muillekin varhaiskasvatuksen ammattiryhmille, jotka yhtä lailla vastaavat varhaiskasvatuslain edellyttämästä hoidon, kasvatuksen ja opetuksen toteuttamisesta. Vuoden 2018 uudistetun varhaiskasvatuslain myötä muun muassa varhaiskasvatuksen sosionomeille ei kuulu sak–työaika. (Esim. Mitä Talentia tekee sosionomien eteen varhaiskasvatuksessa? N.d.)

Eskelisen ja Lahdenperän (2018, 6) mukaan uusi varhaiskasvatuslaki ja Varhaiskasvatussuunnitelmat perusteet -asiakirja pyrkivät vahvistamaan pedagogiikkaa ja selkeyttämään ammattiryhmien välistä työnjakoa päiväkodeissa. Heidän mukaansa erityisesti varhaiskasvatuksen opettajat ovat perinteisesti joutuneet mukautumaan ja tasapainoilemaan työtehtäviensä äärellä (mts. 3). Erilaiset työvuorolliset ja henkilöstön keskinäiset neuvottelut ovat myös sak-ajan uudistuksessa vaatineet määrittelyä sekä toimenpiteitä päiväkodeissa (esim. OAJ opastaa varhaiskasvatuksen opettajan työajasta 2019).

Kootusti opinnäytetyössä teoreettinen viitekehys muodostuu varhaiskasvatuksen sopimuksista, laista ja opetussuunnitelmista sekä niiden ajankohtaisista painotuksista. Varhaiskasvatuksen opettajan sak-työajan uudistusta katsotaan varhaiskasvatuksen informaatio-ohjauksesta, työkulttuureista ja -käytännöistä sekä tämän päivän keskustelusta käsin. Tarkasteluyksikkönä on yhteistyöpäiväkodin varhaiskasvatuksen opettajien puheenvuorot ja niissä esiintyvät näkemykset sak-työajan tehtävästä ja merkityksestä varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyössä tehdään analyttisiä havaintoja opettajien puheenvuoroista ja liitetään niitä laajempiin teoreettisiin näkökulmiin. Tämän kautta voidaan myös luonnostella uusia näkökulmia tutkittavasta ilmiöstä.

3 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyön tarkoitus on kuvata varhaiskasvatuksen opettajan sak –työaikaa tänä päivänä. Tavoitteena on kartoittaa päiväkodissa suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen saamia sisällöllisiä painotuksia, ja sitä millainen informaatio ohjaa suunnittelua, arviointia ja kehittämistä. Tämän lisäksi tavoitteena on kartoittaa, millaisia työkaluita ja -käytäntöjä koskevia kysymyksiä tai piirteitä sak-työaikaan liittyy yhteistyöpäiväkodissa. Opinnäytetyössä selvitetään varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä sak-työajan tehtävästä ja merkityksestä, sillä sen lisäykselle on ladattu monenlaisia odotuksia. Miten varhaiskasvatuksen opettajat esimerkiksi näkevät suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen vaikuttavuuden tai vaikutukset laatuun?

Opinnäytetyön tulokset lisäävät tietoa sak-työajan roolista tämän päivän varhaiskasvatuksessa. Julkinen keskustelu varhaiskasvatuksen opettajien sak-työajasta on ollut paikoin poleemista ja jännitteistä. Siihen on liittynyt epäselvyyttä ammattiryhmien rooleista, vastuista ja työtehtävistä. (Kt. esim. Eskelinen & Lahdenperä 2018.) Tulokset voivat nostaa esille jännitteitä, mutta myös uusia näkökulmia sak-työajan tehtävästä ja merkityksestä päiväkodissa. Esimerkiksi päiväkodissa toteutuvan suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen monialaisesti toteutuvia piirteitä voi nousta esille. Samoin valtakunnallisen informaation merkitys nykypäivänä voi olla odotettua suurempi, minkä seurauksena päiväkotien pedagogista laatua voitaisiin ajatella yhdenmukaisempana.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia sisällöllisiä painotuksia suunnittelu, arviointi ja kehittäminen saavat päiväkodissa?
2. Millainen informaatio ohjaa pedagogista suunnittelua sekä arviointi- ja kehittämistehtäviä?
3. Millaisia työkaluita ja -käytäntöjä päiväkodissa sak-työaikaan liittyy?
4. Millaisia merkityksiä varhaiskasvatuksen opettajat antavat sak-työlleen ja siihen liittyville muutoksille?

4 Opinnäytetyön menetelmävalinnat

4.1 Kohderyhmä ja tutkittavat

Opinnäytetyössä kerättiin haastatteluaineisto varhaiskasvatuksen opettajien parista yhteistyöpäiväkodissa. Varhaiskasvatuksen opettajat ovat keskeisiä kokijoita, kun puhutaan sak-työajasta ilmiönä. Työn suorittajina heillä voidaan olettaa olevan tietoa pedagogisen suunnittelun ja arviointi- sekä kehittämistehtävien sisällöstä ja käytännöistä. Haastattelututkimuksen rakenteita olivat sak-tehtävien sisällölliset painotukset, ohjaava informaatio sekä työkuultuurit ja -käytännöt. Lisäksi haastattelututkimuksessa kysyttiin sak-työajan merkityksestä. Haastatteluaineiston kautta kerättiin tietoa varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksistä näistä teema-alueista. Haastattelututkimus tuottaa tyypillisesti runsaasti tietoa ja siksi odotus oli, että myös uusia käsitteitä ja teemoja voisi nousta haastattelussa esille (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 11).

Opinnäytetyön aineisto kerättiin pieneltä haastateltavien joukolta (viisi haastateltavaa) yhteistyöpäiväkodissa. Haastateltaviksi valikoitiin yhteistyössä esimiehen ja työntekijöiden kanssa varhaiskasvatuksen opettajia, joiden työsuhde ja -kokemus alueella on ollut pidempiaikainen. Heillä voitiin olettaa olevan eniten tietoa ja kokemusta suunnittelu-, arviointi ja kehittämistyöstä sekä yksikkökohtaisista työkuultureista ja -käytännöistä. Opinnäytetyössä voidaan tuottaa mielenkiintoisia ja luotettavia tuloksia pienelläkin haastatteluotoksella, sillä kiinnostuksen kohteena ovat olleet haastateltavien tavat antaa merkityksiä asioille sekä puheenvuoroissa esille nousevat uudet näkökulmat (vrt. Ruusuvuori ym. 2010, 17).

4.2 Teemahaastattelu menetelmänä

Opinnäytetyö täyttää kvalitatiivisen- ja puolistrukturoidun haastattelututkimuksen piirteitä. Puolistrukturoitua haastattelututkimusta voidaan myös nimittää teemahaastatteluksi (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47). Teemahaastattelu kuvaa hyvin opinnäy-

tetyön menetelmää, sillä siinä on etukäteen analysoitu tutkittavan ilmiön kokonaisuutta ja joitain mielenkiintoisia piirteitä, osa-alueita tai teemoja on hahmoteltu. Täten tutkimus kohdentuu tiettyihin ennalta analysoituihin teemoihin, eikä kaikkia haastatteluaineiston yksityiskohtia ole ollut tarpeen nostaa esille aineiston kuvauksessa, luokittelussa ja tulkinassa (mts. 48). Teemahaastattelu toimii menetelmänä kyllin väljästi, että sen kautta voidaan saada esille uusia näkökulmia tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelua on osin suunnattu haastateltavien esille nostamiin kokonaisuuksiin tai yksityiskohtiin itse haastattelutilanteessa. (Vrt. Mts. 102–103.)

Hirsjärvi ja Hurme (2000, 47–48) kuvailevat puolistrukturoitua eli teemahaastattelua kelpo menetelmänä tuomaan haastateltavien oman äänen kuuluviin. Teemahaastattelu valikoituu tyypillisesti menetelmäksi, kun halutaan tuottaa uutta tietoa vähemmän tunnetusta ilmiöstä ja voidaan olettaa tietyillä ihmisillä olevan kiinnostuksen kohteena olevasta asiasta kokemusta ja tietoa (Teemahaastattelu N.d.). Haastateltavien omin sanoin kertomat tulkinat asioista ja asioille antamat merkitykset ovat keskeisiä ja vievät ennalta analysoituja teemoja eteenpäin. Siten voidaan ajatella, että teemahaastattelu menetelmänä osin vapauttaa tutkijan näkökulmasta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48). Luokitteluvaiheessa tutkijan näkökulma korostuu uudelleen, kun teemoja yhdistellään, analysoidaan ja tulkitaan suhteessa teoreettisiin näkökulmiin ja ajankohtaisiin keskusteluihin (vrt. Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010, 29).

Kvalitatiivisesta tutkimusotteesta voidaan laajassa mielessä sanoa, että se kohdistuu tyypillisesti elämismaailmojen ja merkitysten tutkimiseen. Kvalitatiivisten ja kvantitatiivisten tutkimusotteiden jyrkkiä erotteluja ei nykykontekstissa enää suosita, vaan niiden erilaiset yhdistelmät ja monikäyttöisyys nähdään mahdollisena ja tutkimusta rikastavana piirteenä. (Esim. Hirsjärvi & Hurme 2000, 25–26.) Kuitenkin yleistäen voidaan sanoa, että kvantitatiivinen tutkimusote vastaa paremmin tarpeeseen saada tietoa ilmiöiden voimakkuudesta tai laajuudesta ja sopii hypoteesien testaamiseen (vrt. Ruusuvoori ym. 2010, 17). Opinnäytetyössä tavoitteena on pikemmin löytää uusia näkökulmia varhaiskasvatuksen opettajien sak-työaikaan ja sen tulkintoja koskien kuin testata ennalta asetettuja hypoteeseja asiasta. Ilmiön volyymin tai laajuuden sijaan keskitytään erilaisten subjektiivisten tulkintojen, näkemysten ja kokemusten kuvailuun ja laatuun.

4.3 Aineiston analysointi

Haastatteluaineiston analyysi eteni tiettyjen ennalta analysoitujen teemojen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajien puheenvuoroja luokiteltiin näitä teemoja mukailleen. Haastattelutilanteessa ja teemojen suhteen sovellettiin joustavuuden periaatetta: haastatteluissa nousi esiin uusia keskeisiä teemoja tai jokin ennalta analysoitu teema ei noussut selkeästi esille (vrt. Hirsjärvi & Hurme 2000, 102–103). Keskeistä teemojen muodostamisen suhteen oli analysoida niiden välisiä yhteyksiä sekä eroja ja tarpeen mukaan muodostella niistä uusia yhdistelmiä. Teemojen analysointi, yhteenvedot ja tutkimuksessa tehdyt johtopäätökset syntyivät suhteessa laajempiin keskusteluyhteyksiin: miten haastatteluaineistosta esille nousevat teemat liittyvät ennalta analysoituihin teoreettisiin näkökulmiin ja ajankohtaisiin keskusteluihin. Esimerkiksi, nousiko varhaiskasvatussuunnitelma, varhaiskasvatuksen vaikuttavuus ja laatu tai työnjaolliset kysymykset haastateltavien puheenvuoroissa esille?

Ennalta analysoidut teemat:

Sak-työajan sisällölliset painotukset:

Millaiset varhaiskasvatuksen käytännöt ja piirteet nousevat esille tutkimushaastattelussa suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen sisällöllisinä painotuksina? Nousevatko esille suomalaiset varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmasisällöt, kuten esimerkiksi leikki, yhteistyö, vuorovaikutus, vertaissuhteet, integraatio, osallisuus tai päivittäiset pedagogiset käytännöt ja niiden laatu (vrt. Karila 2016b, 23)?

Ohjaava informaatio:

Varhaiskasvatusta ohjaa lainsäädäntö ja valtakunnallinen informaatio-ohjaus. Valtakunnallisella varhaiskasvatussuunnitelmalla on ollut keskeinen ohjaava tehtävä vuodesta 2003 alkaen. (Kt. esim. Nummenmaa, Karila, Joensuu & Rönholm 2007, 11–14.) Myös erilainen pedagoginen tieto on ohjannut selkeämmin suunnittelua viime vuosikymmenenä (esim. Karila 2016a, 23, 25). Millainen informaatio tai tieto ohjaa opettajien näkemyksen mukaan pedagogista suunnittelua sekä arviointi- ja kehittämistehtäviä? Nouseeko esille lainsäädäntö, eri varhaiskasvatussuunnitelmatasot, erilainen pedagoginen aines tai, esimerkiksi lapsen oikeudet? (Vasun eri tasoista, mm. Ahonen 2017, 14–22.)

Päiväkodin työkulttuurit ja -käytännöt:

Kuten aiemmin mainittiin työkulttuureilla ja -käytännöillä, tarkoitetaan opinnäytetyössä melko väljästi ammatillista toimintaa, ammattilaisten rakentamia arkisia työkäytäntöjä sekä yleisiä työnehtoja. Sak-työaika koskevassa keskustelussa on noussut esille sak-työajan haastavan muun muassa päiväkotien työnjaollisia käytäntöjä ja vastualueita. Lisäksi on pohdittu henkilöstö- sekä muiden resurssien riittävyyttä. (Kt. esim. Eskelinen & Lahdenperä 2018, 3, 5.) Millaisia vaikutuksia sak-työajalla opettajat näkevät olevan esimerkiksi työnjakoihin, vastuisiin ja velvoitteisiin tai resursseihin? Millaisia mahdollisia työkulttuurisia muutoksia on tapahtunut?

Varhaiskasvatuksen opettajien tavat antaa merkityksiä sak-työlle:

KVTES:n linjausten mukaan sak-työajan uudistuksen tarkoitus on taata varhaiskasvatusta koskevien lain tavoitteiden ja suunnitelmien toteutumista ja varhaiskasvatuksen laadun kehittämistä (mm. KT kuntatyönantajat ohje 20.4.2018). Suunnitelmalliselle ja tavoitteellisella varhaiskasvatuksella katsotaan yleisesti tänä päivänä olevan vaikutusta yksilöiden hyvinvointiin ja yleiseen vakauteen yhteiskunnassa (esim. Karila 2016b, 5). Millaisia näkemyksiä haastattelututkimuksessa nousee esille suunnitelmallisen ja tavoitteellisen varhaiskasvatuksen merkityksestä ja tehtävästä? Arvioivatko opettajat sak-työaika vaikuttavuuden, laadun tai esimerkiksi oman ammattisen työn ja osaamisen kannalta?

4.4 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen laadukas toteutus varmistaa sen eettisyyttä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 184). Laatua on tarkkailtu opinnäytetyön tekemisen eri vaiheissa. Haastattelututkimus toteutettiin ennalta analysoitujen teemojen sekä tutkimuksen tavoitteisiin soveltuvan haastattelurungon pohjalta. Haastatteluvaiheessa haastateltavien informointi opinnäytetyön tavoitteista ja hyvä kohtelu; toimivat välineet ja tallenteet sekä haastattelupäiväkirjan pitäminen ylläpitivät laatua. Haastatteluvaiheessa haastatteluaineistoa käytiin välittömästi läpi ja siinä tapahtuvia muutoksia analysoitiin. Tämän pohjalta haastattelututkimusta voitiin suunnata teemojen, lisäkysymysten, vuorovaikutuksen ja tekniikan suhteen toimiviin ratkaisuihin. Haastatteluaineiston käsittelyssä

päädyttiin nopeaan litterointiin, jotta työvaihe tapahtui riittävällä tarkkuudella ja laadukkaasti.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan varmistaa riittävän tarkalla ja läpinäkyvällä tutkimusprosessin ja -tulosten raportoinnilla (vrt. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 232). Opinnäytetyön raportissa kokonaisuus ja sen osat on pyritty esittämään rakenteellisesti johdonmukaisesti lukijalle. Ennalta analysoituja teemoja on koeteltu haastatteluaineiston pohjalta. Haastatteluaineistossa esille nousevia yhteyksiä ja eroja on analysoitu ja niiden pohjalta tehty ratkaisuja siitä, mitkä teemat erottuvat opinnäytetyössä merkittävänä ja voidaan kytkeä teoreettiseen viitekehykseen sekä aiheeseen liittyviin laajempiin keskusteluihin. Haastatteluaineistosta on valittu haastateltavien puheenvuoroista suoria lainauksia, jotka perustelevat teeman esiintymistä aineistossa ja opinnäytetyössä tehtyjä tulkintoja sekä selityksiä. Kirjallisuuteen viittaaminen ja käytettyjen lähteiden läpinäkyvä sekä eettinen käyttäminen varmistavat myös opinnäytetyön luotettavuutta.

Tutkimushaastatteluun osallistuneet varhaiskasvatuksen opettajat työskentelivät samassa päiväkodissa ja saman työnantajan sekä esimiehen alaisuudessa. Jotta haastateltavat pysyvät paremmin tunnistamattomina, ei haastateltavien puheenvuoroja ole esitetty koodeilla opinnäytetyössä. Sen sijaan litterointivaiheen koodaus on varmistanut sitä, että suoria lainauksia on käytetty mahdollisimman tasapuolisesti kaikilta haastateltavilta ja siten mahdollisimman monipuolisesti kaikki haastateltavat ovat ”äänessä”. Myös kaikki muut tunnistusta helpottavat tiedot yksiköstä tai henkilöistä on poistettu raportissa.

5 Tutkimustulokset teemoitteluin

Pääkappaleessa 5 kuvaillaan opinnäytetyön keskeiset tutkimustulokset. Tutkimustulosten purkaminen tapahtuu ennalta-analysoituja teemoja mukaillen, joita olivat saktiöajan sisällölliset painotukset, ohjaava informaatio ja työkuulttuuriset ja -käytännölliset piirteet sekä varhaiskasvatuksen opettajien antamat merkitykset saktiötyölle. Kootusti haastattelututkimuksesta voidaan sanoa, että varhaiskasvatuksen opettajat

tuottivat runsaasti asiantuntevia puheenvuoroja teema-alueista, mikä tutkimustulosten teemoihin purkamisen ja analysoinnin suhteen oli eduksi. Tutkimustuloksista voidaan kootusti sanoa, että keskeistä ohjaavaa informaatiota oli normimuotoinen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -asiakirja, ja siihen kytkeytyvä sisältö, kuten lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi sekä tasapainoinen kasvuympäristö. Työkulttuureiden ja -käytäntöjen näkökulmasta sak-työaika näyttäytyi sekä opettajien itsensä että työyhteisön arvostamana ja merkityksellisenä työaikana. Kuitenkin jossain määrin työtilojen riittämättömyys ja sak-työn ulkopuoliset vastualueet koettiin sak-työajan toteutumista haastavina asioina. Sak-työajan merkityksen varhaiskasvatuksen opettajat näkivät pääosin varhaiskasvatuksen pedagogista laatua ja varhaiskasvatuksen arkea parantavana tekijänä.

5.1 Sak-työajan sisällölliset painotukset

Tutkimushaastattelussa kysyttiin varhaiskasvatuksen opettajilta heidän suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyönsä sisällöstä. Haastateltavat kuvasivat jossain määrin teknisiä työtehtäviä, joihin sak-työaika käyttivät, kuten viikkosuunnitelman laatiminen, valokuvien käsittely sekä vaate- ja sänkyapaikkojen laittaminen. Opinnäytetyössä keskitytään kuitenkin pikemmin niihin sisällöllisiin painotuksiin, jotka kuvaavat laajemmin sitä, mitä varhaiskasvatuksessa tapahtuu tänä päivänä. Yleisesti voidaan sanoa, että haastateltavien kuvailemat sak-työajan käytännöt sisälsivät nykyisten opetussuunnitelman sisällöllisiä painotuksia, eli Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) ja Esiopetussuunnitelman perusteet (2014) -asiakirjojen sisällöllisiä painotuksia. (Vrt. Karila 2016b, 23–24.) Varhaiskasvatuksen opettajat kuvailivat sak-työajan kuluvan oppimisympäristön suunnitteluun, pedagogiseen dokumentointiin sekä päivä- ja viikkosuunnitelmien tekemiseen.

Oppimisympäristön suunnittelu

Oppimisympäristön pohtiminen on keskeinen osa tämän päivän varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -asiakirja korostaa oppimisympäristön moninaisuutta. Sillä tarkoitetaan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista ulottuvuutta. (Ahonen 2017, 109; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 32.)

Varhaiskasvatuksen opettajat käsitteellistivät oppimisympäristön suunnittelun ja kehittämisen sak-työnsä keskeisenä sisältönä. Haastateltavat antoivat oppimisympäristölle monipuolisesti merkityksiä. Siihen liitettiin fyysisiin tiloihin, yleiseen ilmapiiriin ja ryhmämuotoiseen toimintaan liittyviä ulottuvuuksia (vrt. Ahonen 2017, 109).

- No oppimisympäristön muokkaaminen laitellaan ja mietitään että mitä voitais ryhmätilaan laittaa esille - -

- Sillä oppimisympäristön muokkauksella pystytty tukemaan niitä kaverisuhteita et siellä löytyy sitä mielekästä tekemistä ja pieniä porukoita ketkä tykkää vaikka samasta asiasta ja sit ollaan järjestelty vähän sillä tavalla että he pääsee leikkimään sitä ja näin - -

Haastateltavat kuvasivat oppimisympäristön työvälineeksi saavuttaa ja tuoda esiin varhaiskasvatuksen laajempia ja koko ryhmää koskevia pedagogisia tavoitteita, mutta sen rinnalla kuvailtiin yksilöllisempien pedagogisten tavoitteiden huomioimista oppimisympäristön rakentamisessa ja kehittämisessä.

- ja sitten kuivaksi opettelussa esimerkiksi vaikka kuvilla tukeminen että maltetaan istua siinä se pikkuhetki kun istutaan siinä potalla että siellä on Ryhmä Hauta sun muuta sillä tavalla niinku tollaisia pieniä asioita mitkä on niinku huomannut siitä - -

Oppimisympäristön muuntuminen lasten tarpeiden mukaan sekä sen suunnittelu ja rakentaminen yhdessä lasten kanssa nousivat haastateltavien vastauksissa selkeästi esille. Ahosen (2017, 116) mukaan nykyisten opetussuunnitelmien mukaan lasten rooli ja osallisuus ovat oppimisympäristön keskeinen näkökulma ja hyvin käytännöllinen asia. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristö ottaa huomioon lasten tarpeet, mielenkiinnon kohteet ja näkemykset. Esimerkiksi lasten ideat, leikit sekä työt saavat näkyä ympäristössä. (Esim. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 32.)

- että se on niinku se että me ei tehdä sellaista pilkun tarkkaa suunnitelmaa mitä lapset toivoo ja jos se on toteutettavissa niin sitten me tehdään niin - -

Pedagoginen dokumentointi

Ahosen (2017, 142) mukaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -asiakirja (2016; 2018) toteaa yksiselitteisesti, että pedagoginen dokumentointi tulee nähdä tärkeänä osana tämän päivän varhaiskasvatusta. Suppean ja karkean käsityksen mukaan dokumentointi voidaan nähdä tallentamisena ja tapana välittää tietoa. Pedagogista dokumentoinnista tulee Ahosen mukaan kuitenkin vasta, kun dokumentointia toteutetaan riittävän monipuolisesti, tietoa käsitellään ja hyödynnetään osana varhaiskasvatuksen suunnittelua, arviointia ja kehittämistä. (Mts. 140–142.)

Varhaiskasvatuksen opettajien vastauksista oli nähtävissä tämänkaltainen laajempi ja opetussuunnitelman sisältöjä vastaava tulkinta dokumentoinnista. Sak-työaikaan sisältyi kaikkien haastateltavien mukaan pedagogista dokumentointia. Kaikki haastateltavat mainitsivat lasten varhaiskasvatussuunnitelmien kirjaamisen osaksi sak-työaika. Ahosen (2017, 141) mukaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on keskeinen osa dokumentointiprosessia, mutta yksinään liian suppea käsitys siitä. Haastateltavien vastauksissa pedagogista dokumentointina käsitteellistettiin monipuolisemmin: lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kirjaamisena, valokuvaamisena ja kuvankäsittelynä sekä lapsiryhmän havainnointina.

*- vasujen kirjaamista ja sitä valmistelutyötä totta kai lasten havain - -
Lapsista havaintoja kirjaan sak-ajalla ja meillä on edelleen havainnointi-
vihko mihin niitä havaintoja on kerätty - -*

*- Mä otan siis paljon kuvia se on kuitenkin musta sitä parasta dokumen-
tointia kuitenkin sitten niinku myös niille lapsille itelleen - -*

Parhaimmillaan pedagoginen dokumentointi tekee lasten toiminnan näkyväksi sekä työyhteisölle, huoltajille ja perheille että lapsille itselleen (Ahonen 2017, 141). Pedagogisen dokumentoinnin avulla voidaan saavuttaa hyvin kohdennettuaakin tietoa pedagogiikan toimivuudesta ryhmässä (mts. 143). Haastateltavien vastauksista on tulkittavissa, että he sekä toteuttivat sak-työajalla intensiivistä dokumentointia että käsittelevät ja hyödynsivät erilaisia dokumentteja suunnittelu-, arviointi ja kehittämistyönsä suuntaamisessa.

- ja tota siihen pitäis ehkä olla enempi sillä tavalla että oot jotenkin irti ryhmästä sak-ajalla ja oot jotenkin sivullisena katsomassa vaikka jokin tilannetta ja voisit arvioida ja tehdä niitä huomioita ja havaintoja ja se arvioinnin ja havaintojen tekeminen niin - -

Varhaiskasvatuksen opettajat kokivat, että pedagogisen dokumentoinnin määrä varhaiskasvatuksessa oli ainakin jossain määrin lisääntynyt tai sen rooli oli tullut merkittävämmäksi. Haastateltavat näkivät sak-työaikaansa sisältyvän pedagogisen dokumentoinnin sekä osana varhaiskasvatuksen pedagogiikan kirkastamista että oman ammatillisen kehittymisen osana.

- ne on ollut omassa päässä et nyt niitä pystyy enemmän kirjaamaan ylös ja tuomaan niinku näkyville muillekin kun sitä on sitä aikaa niinku enemmän - - Joo ja pedagoginen dokumentointi sitä on ehtinyt tehdä enemmän - -

- Varmaan jos vuosi sitten oisit kysynyt niin varmaan ton pedagogisen kirjoittamisen semmoisen mut jotenkin et tuntuu et sekin on nyt mennyt ehkä enemmän - -

Päivä- ja viikkosuunnitelmat

Karilan (2001, 274) mukaan, kun erilaisia pedagogisen suunnittelun traditioita on suomalaisessa varhaiskasvatuksessa tutkittu, on sen sisältöalueina havaittu olevan muun muassa leikki, työ, oppiminen, koulun oppiaineet sekä päivän kulku. Opinnäytetyössä kaikkien haastateltavien vastauksista erityisesti niin sanottu päivä- tai viikkojärjestys nousi esille pedagogisen suunnittelun ja arvioinnin sisältönä. Sillä oli hiukan vaihtelevia nimityksiä, muun muassa viikoruudukko tai -suunnitelma, struktuuri, lukujärjestys tai päivän järjestys. Päivän tai viikon rakenne oli kuitenkin kaikille keskeinen suunnittelun ja arvioinnin sisällöllinen ulottuvuus.

- et sekin kuitenkin on aikamoinen palapeli ja sekin on kuitenkin kauheen toimiva työkalu täällä meillä me ollaan todettu se niin hyväks että siihen kannattaa sit käyttää sitä aikaa - -

*- ja siihen on jaettu kuka on minkäkin ryhmän kanssa ja kuka on nukka-
rissa ja jos on jotain erityistä niin että se on aina tehtynä meidän tiimi-
palaveriin mennessä eli se on sitten se yks semmonen tärkeä - -*

Karila (2001) on analysoinut päiväkotien pedagogisen suunnittelun ulottuvuuksia. Hänen mukaansa laadukas pedagogiikka ei voi toteutua ilman monitasoista suunnittelun ulottuvuutta (Karila 2001, 274). Karilan mukaan yksi suunnittelun ulottuvuus on päivän rakenne ja arjen keskeiset toimintamuodot ja niiden kytkeytyminen yleisemmän toimintakulttuurin rakentamiseen (vrt. mts. 287). Varhaiskasvatusyksiköiden toiminnassa päivittäisillä aikuisten rakentamilla käytännöillä ja niiden laadulla on tutkittu olevan erityistä merkitystä sen kannalta, millaiseksi arki päiväkodissa muodostuu. Voidaan ajatella, että lapsille aikuisten rakentamat käytännöt ja rutiinit toimivat eräänlaisena ”piilo-opetussuunnitelmana”, eli mallina siitä, mikä on hyväksyttävää tai tavoiteltavaa toimintaa. Esimerkiksi jatkuvat keskeytykset tai yleinen levottomuus voivat häiritä keskittymistä ja mielekästä toimintaa, mutta olla kulttuurisesti jollain tasolla ”sallittuja”. (Vrt. Karila 2016b, 16.) Haastateltavien vastauksista heijastuu se, että arjen käytäntöjen ja rutiinien merkitys tiedostetaan ja niiden sujuvuutta suunnitellaan ja arvioidaan monipuolisesti sak-työajalla.

- Niistä työvuoroista kerätään ne ja katotaan kaikki kuviot kohilleen ja hahmotellaan sitä viikkoo ja nähdään paremmin niitä sumakohtia joissa on avuntarvetta varsinkin vuorotalossa - - Siitä nähdään miten se viikko toimii - -

- sellaiseen pedagogiikkaan ja yhteiseen niinku tohon struktuuriin tai miten me niinku tätä päivää jäsennellään ja tehdään toimintasuunnitelmia et on tehty sellaisia yhtenäisiäkin linjoja. - - Et siinä on ollut jotenkin enemmän aikaa keskittyä siihen meidän olennaiseen ja se on musta vaan niinku yhteyttänyt tai niinku yhdistänyt tehnyt sitä tehokkaammaksi sitä käytännön työnkin tekoa ja rauhoittanut tilanteita ja vähentänyt ehkä sitä säätöä sitten - -

Vastauksissa on piirteenä lapsen hyvinvointi ja esimerkiksi laadukas vuorovaikutus lapsiryhmässä sekä aikuisten ja lasten välillä. Arkisten käytäntöjen kokonaisuutta suunnitellaan ja kehitetään tämä huomioiden.

- ja sen seuraavan viikon miettiminen ja jotenkin semmoisen sen arjen suunnittelu sillä tavalla että ja jotenkin sen esiin tuominen ihan muille tiimin jäsenille ja ei hösötetä ollaan rauhassa ja tehdään niitä rauhallisia hetkiä ja se on meillä tietysti sovittukin että aikuinen vastaa jostain tietystä lapsiryhmästä ja ovi on kiinni - -

- Kyllä ja ehkä aikaa mieltä miten aikuiset sitten siinä ryhmässä jakaantuu ja sitten jos jotakin selvästi jotakin haastetta tai semmosta jotenkin toiminta tavallaan saatas palvelemaan sitä että niillä lapsilla olis riittävästi niitä aikuisia tietyissä tilanteissa ja sitten niitten tavallaan niitten -

5.2 Ohjaava informaatio ja tieto

Tutkimushaastattelussa kysyttiin varhaiskasvatuksen opettajilta siitä, millainen informaatio tai tieto ohjaa heidän pedagogista suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyötään. Kuten edellisessä alaluvussa tuotiin esille, nousivat varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmat eli Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) - ja Esiopetussuunnitelman perusteet (2014) -asiakirjat esille keskeisenä sak-työaikaa koskevana sisällönä. Haastateltavien kuvailemat sak-työajan sisällölliset painotuksen sisältävät varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmien sisällöllisiä painotuksia, kuten oppimisympäristö, pedagoginen dokumentointi ja lapsen hyvinvointia tukevat päivä- ja viikkosuunnitelmat.

Tämän voidaan nähdä heijastavan suomalaisia varhaiskasvatuksen käytäntöjä kahdessakin mielessä. Ensiksi se heijastelee suomalaista opetussuunnitelma-ajattelua, jossa opetussuunnitelmilla nähdään olevan välittävä tehtävä. Opetussuunnitelmat ikään kuin muuntavat lainsäädännössä asetettuja tavoitteita opetussuunnitelmallispedagogisiksi teksteiksi, joiden odotetaan ohjaavan palveluita ja ammattihenkilöitä lain hengen mukaiseen toimintaan. (Karila 2016b, 35.) Toiseksi se heijastaa sitä, että suomalaisissa käytännöissä varhaiskasvatuksen opettajien erityisosaamisena on nähty juuri pedagoginen vastuu ja opetussuunnitelmahallinta. Varhaiskasvatuksen opettajalla voidaan nähdä olevan muita työntekijöitä suurempi velvoite tuoda pedagogista - ja opetussuunnitelmaosaamista osaksi varhaiskasvatusta. (Nummenmaa

ym. 2007, 9.) Ahosen (2017, 38–39) mukaan pedagogiikan painottuminen uudistuneessa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -asiakirjassa (2016) tulisi nähdä nimenomaan varhaiskasvatuksen opettajan pedagogista vastuuta ja osaamista kirkastavana asiana. Kettumäen, Rannan ja Tillin (2019, 4) mukaan sak-työajan uudistusta voidaan tulkita päiväkotien perinnäisen ”kaikki tekee kaikkea” -työkulttuurin hiljattaisena murenemisena. Sak-työajan uudistus tulisi heidän mukaansa varhaiskasvatuksessa ottaa myös hyvin käytännöllisenä asiana siten, että työvuorosuunnittelulla varmistetaan se, että varhaiskasvatuksen koulutuksen tuoma pääoma pääsee paremmin käyttöön ja sak-työaika sekä sen tehtävä toteutuvat (mts.).

Opetussuunnitelmallis-pedagogiset tekstit sekä varhaiskasvatuksen opettajan pedagoginen vastuu ja opetussuunnitelmaosaaminen tulivat suoranaisesti esille jossain määrin haastateltavien puheenvuoroissa:

- ja se on sitä yhdessä miettimistä mutta kyllähän se viimesin vastuu on meillä - -

- No ihan ehottomasti se on se vasu siellä mistä tulee ne suurimmat osat - -

Niin kutsuttujen valtakunnallisten opetussuunnitelmien lisäksi haastateltavat nostivat esille muitakin suunnitelmatasoja, kuten paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja päiväkodin pedagoginen suunnitelma. Kuitenkaan opinnäytetyössä ei erilaisia suunnitelmatasoja ja niiden merkitystä ole selvitetty sen tarkemmin.

Opetussuunnitelmien lisäksi ohjaavana informaationa erottui selkeästi lapsia ja lapsiryhmää koskeva havaintotieto, yleisempi lapsitietämys sekä lapsen perhettä ja päiväkodin ulkopuolisia kasvuympäristöjä koskeva tieto. Lapsia ja lapsiryhmää koskeva havaintotieto nähtiin keskeisenä lapsille mielekkään ja tarkoituksenmukaisen toiminnan suunnittelussa sekä myös toiminnan arvioinnin ja kehittämisen näkökulmasta.

- ja sitten ihan se tieto mikä tulee sieltä ryhmästä että mikä nousee niistä lapsista se semmonen tieto sitä mä tarviin siinä sak-ajalla että mä

opin tuntemaan ne lapset et me tunnetaan noi lapset niin hyvin niin me pystytään sit todellakin vastaa sit niinku niiden tarpeisiin ja haasteisiin -

- No tietysti se huolellinen suunnittelu ja se niinku et sä pystyt siinä huomioimaan ne lasten niinku yksilölliset tarpeet ja tavoitteet et siihen pystyt enemmän keskittyy et pystyy sitä toimintaa eriyttämään sillä lailla - -

Lapsitietämys tarkoittaa Karilan (2001, 284–285) määritelmän mukaan lapsen kehitykseen liittyvää tietoa, taitoa ja tietämystä, joka ohjaa lapsen kehitysprosessien tunnistamista ja tukemista. Tämän kaltaista lapsia koskevaa tietoa ja osaamista varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat tarvitsevansa ja hyödyntävänsä suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Haastateltavat kuvasivat monipuolisesti sitä, miten lapsitietämys rakentui. He mainitsivat muun muassa työkokemuksen, koulutuksen ja erilaiset kirjalliset tietolähteet.

- Sit meil on ne Eskarin arjet ja ne on hyviä semmosia havainnointimateriaaleja ja noil on tietysti sit se Taaperon arki se on semmonen mihin aika paljon peilaa sit sitä suunnittelua kun siinä on kuitenkin ne että et mitä niinku sellasia havainnointijuttuja ton ikäsen kehitykseen liittyviä asioita et se on aika paljon tossa meidän eskarin suunnittelun tukena - -

- No jotenkin niinku tietysti koen tällä hetkellä jonkun verran vahvasti että työkokemus mitä on vuosien varrella kertyny että mulla on kohta sellaiset 20 vuotta työkokemusta ja tää työ on tosi paljon muuttunut matkan varrella mutta kyllä sieltä niinkun ammentaa tiettyjä asioita niin kuin lapsen kehityksestä ylipäätään et mitä pystyy niinku aika nopeasti havainnoimaan - -

Lapsiin liittyvän monipuolisen osaamisensa lisäksi varhaiskasvatuksen opettajat kuvasivat myös yhteistyötään perheiden ja huoltajien kanssa ja siihen liittyviä tietoja, taitoja sekä tietämystä. Karilan (2001, 282) mukaan varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja arvioinnissa henkilöstö tarvitsee niin kutsuttua kontekstitietämystä, joka voi tarkoittaa tietoa perheiden merkityksestä lapsen kehityksessä, tietoa yhteiskunnalli-

sista tilanteista, joissa perheet elävät ja toteuttavat kasvatusta sekä taitoa yhteistyöstä perheiden kanssa. Haastateltavat kuvailivat monipuolisesti sitä, millainen kontekstittietämys ohjasi heidän suunnittelutyötään ja siitä, millaista perheisiin liittyvää kontekstittietoa työnsä tueksi tarvitsivat.

- että ite ainakin aina aattelen sen semmosena perheenjäsenenä sen lapsen ja sieltä kautta sit sitä suunnittelua niinku siihen ainakin mitä niinku miten lähetään mieltämään mitä tälle perheelle nyt tarjotaan - -

- Kyllä niinku tänä vuonna on korostunut aika lailla sellaset niinku esimerkiksi lastensuojeluun liittyvät asiat niin sellaista osaamista ainakin tänä vuonna ois jotenkin et toki ne on mulla koulutuksessa kun olen sosionomi niin mut siitä on jo aika monta vuotta että jotenkin tavallaan sellaista koulutusta ehkä niinku tai ei koulutusta mutta jonkun näköstä tietoo tietoa siihen niinku - -

Opinnäytetyössä ei tarkemmin selvitetty haastateltavien koulutustaustaa tai sitä, miten koulutus vaikuttaa kontekstittietämyksen rakentumiseen ja kehittämiseen. Esille kuitenkin haastateltavat toivat jossain määrin myös koulutuksellista näkökulmaa.

- Mun oma koulutus on sosionomi niin mä jotenkin ajattelen asioita hirveen paljon koko sen perheen näkökulmasta että jotenkin niinku sillee mä aattelen sitä lasta täällä että se on niinkun perheenjäsen ja mikä sen perheen tarpeet on ja mitä tukea se perhe tarvii ja miten me niinku lähetään sitä perheettä kokonaisuutena kuitenkin tukemaan siinä lapsen kasvatuksessa että tota oon niinku vuosien varrella herkästi huomannu että joillekin se on niinku sitte olla vahvasti sellainen opetuksellinen asia - -

5.3 Sak-työajan työkuulttuuriset piirteet

Kettumäki, Ranta ja Tilli (2019) ovat esittäneet johtopäätöksiä ja pohdintoja sak-työajan uudistuksesta ja toteutumisesta varhaiskasvatuksessa. Heidän näkemyksensä mukaan sak-työajan uudistus on haastanut päiväkotien työkuulttuureita ja -käytäntöjä runsaastikin ja sen toteutumisessa on havaittu olevan puutteita. He nostavat esille

myös yksityisen ja kunnallisen palveluntuottajan välisiä eroja sak-työajan toteutumisessa. Erityisesti yksityisellä puolella työehtosopimusten mukainen sak-työaika toteutuu havaintojen mukaan heikosti. (Mts. 2.) Tutkijoiden mukaan värikkyyys sak-työajan tulkinnoissa ja toteutuksessa kentällä voivat vaikuttaa varhaiskasvatuspalveluiden laatuun ja lain vaatimusten toteutumiseen.

Havaituista puutteista käsin Kettumäki ym. (2019) esittävät toimenpide-ehdotuksia. He esittävät työvuorosuunnittelun kehittämistä, henkilöstöressurssien lisäämistä, riittävien tilojen järjestämistä sekä erityisesti yksityiselle puolelle suunnattua lisäkoulutusta yleisistä työehdoista ja lain vaatimuksista (mts. 5). Kettumäen ym. (2019, 2, 5) mukaan sak-työajan toteutuminen vaatii varhaiskasvatuksessa sak-työajan merkityksen tunnistamista ja päiväkodin erilaisten professioiden arvostusta: *”Sak-työajan merkityksen avaaminen vaatii koko päiväkodin yhteistä keskustelua ja yhteisen ymmärryksen luomista sekä varhaiskasvatuksen tavoitteellisuuden ja suunnitelmallisuuden merkityksestä että varhaiskasvatuksen opettajan työnkuvasta”* (mts. 2).

Varhaiskasvatuksen opettajien puheenvuoroista nousi esille johtamistyön, arvojen ja resurssien vaikuttavan sak-työajan toteutumiseen. Haastateltavat kertoivat, että sak-työajan uudistuksen yhteydessä päiväkodissa oli käytetty runsaasti aikaa keskusteluun sak-työajan reunaehdoista ja merkityksestä. Kaikki haastateltavat viittasivat jollain tapaa näihin keskusteluihin.

- ja kyllähän meidän esimiesalueella on hirveen hyvin sitä käyty läpi silloin kun näitä muutoksia tuli niin meidän alueella on kyllä tosi hyvin käyty sitä läpi me oltiin kaikki lastentarhanopettajat silloin samassa palaverissa pari kolme kertaa ja käytiin ihan läpi mitä siihen kuuluu mitä ei kuulu ja tota näin - -

- niin on käyty läpi mut onhan ne samat niinku siellä on samat on niinku mut ne on vielä käyty läpi sillä kyl siinä aika kirjavaa ajattelumallia oli sen huomias kun siitä puhuttiin niinku tän esimiesalueelta niinku neljästä talosta että mitä ihmiset mielsi et mitä siihen kuuluu ja mitä siihen ei kuulu - -

Työyhteisön yhteiset arvot ja niistä keskustelu ovat keskeisiä sak-työajan toteutumisessa, mutta myös sillä on merkitystä, miten varhaiskasvatuksen opettajat itse sak-työaikaan suhtautuvat ja millaiset vaatimukset omalle työlleen asettavat (Kettumäki ym. 2019, 3). Haastatteluun osallistuneiden varhaiskasvatuksen opettajien vastauksista erottui oma arvostus suunnittelua kohtaan ja siihen panostaminen. Tämä näkyi myös vastauksissa, joissa varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat valmistelevansa muulla työajalla ja sak-työajalla suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyötään.

- ja sen mä oon huomannu kyllä että miten tosi tärkeitä on että kun sä suunnittelet mitä sä suunnittelet että varsinkin kun on se nelituntine ni se - - Mä käytän sitten viikolla muita sak-aikoja siihen että mitä mää siinä mun nelituntisella teen että sitten hyödynnän sen niin tehokkaasti - -

- En mä tiedä kauheesta sitä pitää niinku itellä ainakin kauheesti organisoida tai miettiä kauheen tarkkaan et keskitty siihen olennaiseen kun täs on kauheesti et tekee niinku sellaista selkeitä suunnitelmaa et mikä on tärkeitä ja mihin mun pitää nyt keskittyä - -

Haastatellut kuvasivat jossain määrin päiväkodin resurssien vaikutusta sak-työajan toteutumisessa. Esille nousi muun muassa se, millaisia henkilöstöresursseja päiväkodissa oli lisätty sak-työajan uudistuksen myötä.

- et sithän se olis niinku kauheen ristiriitasta jos mää näkis in että ne jää jotenkin pulaan kun mää vaikka mää nyt lähen tästä et sillä tavalla kun meillä on se peva niin et esmes joka kolmen viikon jaksossa meillä on neljän tunnin sak-pätkä niin se on jotenkin et sää tiiät mä oon nyt neljä tuntii pois ryhmästä ja meidän varahenkilö on mun tilalla siellä ja ne tekee sitä mitä on niinku yhdessä suunniteltu - -

Toisaalta tilojen ja välineiden riittämättömyys haastoi paikoitellen: *”Ja se on välillä ongelma et ei taho vapaata konetta olla ja kun on niitä keskusteluita ja muita vasuja ja esuja täällä ni et ei oo välttämättä sitä rauhallista tilaa ja konetta.”* Lisäksi haastateltavat nostivat esille, kuinka muu työ sulautui paikoin sak-työaikaan ja haastoi sen toteutumista työsopimusten mukaan. Tämän Kettumäki ym. (2019) nostavat myös

sak-työajan toteutumista haastavana tekijänä. Heidän mukaansa muun muassa päiväkodin kulttuuri, jossa lasten kanssa olemista arvostetaan korkeammin kuin suunnittelua, saattaa vähentää suunnittelulle varattua aikaa (mts. 3). Varhaiskasvatuksen opettajilla on myös työhön kuuluvia muita vastuualueita, jotka eivät sisälly sak-työaikaan. Haastateltavat mainitsevat muun muassa ryhmävastuunsa, asiakastietojärjestelmän hallintatyöt, sijaisjärjestelyt ja varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut paikoin haasteellisina toteuttaa ja niiden jossain määrin sulautuvan sak-työaikaan.

- mut sit se mikä siinä herättää aina sitä kysymystä on se työssä olevat muut vastuualueet joita sit niinku miten niihin sitä aikaa on koska ite ainakin huomaan että sitä lipee herkästi sitä muiden vastuualueiden tehtäviä niinku siihen sak-ajalle - -

- mutta sitten on myös tavallaan niitä sellaisia vastuualuetehtäviä mihin on haasteellista sitten taas löytää paikkaa että välillä on sitten kerta kaikkiaan sitä että siitä sak-ajasta sun pitää käyttää vaikka pieni osa vaikka se ei saa olla niin sillä niille vastuualueilla pitäis löytää mutta välillä se on vaan se karu todellisuus että et sulle saattaa pomsahtaa joku asia joka sun on hoidettava - -

5.4 Varhaiskasvatuksen opettajien antamat merkitykset

Vaikuttavuus

Varhaiskasvatuksen vaikuttavuuden tarkastelu ja tutkiminen on kansainvälisesti lisääntynyt viime vuosina huomattavasti (Karila 2016b, 7). Varhaiskasvatuksen on havaittu olevan vaikuttavaa monin tavoin. Erilaisia varhaiskasvatuksen tutkittuja vaikutuksia ovat muun muassa vaikutukset ihmisten hyvinvointiin ja elämänlaatuun; yksilöiden kehitykseen ja oppimiseen sekä yhteiskunnalliseen kehitykseen ja vakauteen. (Mts. 9–11.) Erilaisia vaikuttavuusulottuvuuksia voidaankin jaotella yksilötason vaikutuksiin ja yhteiskuntatason vaikutuksiin sekä toisaalta tarkastella vaikutuksia erilaisina aikajänteinä. Vaikutuksia arvioitaessa on hyvä tiedostaa, millaisia vaikutus- tai aikaulottuvuuksia otetaan huomioon ja millaisia jätetään ulkopuolelle. (Mts. 11.) Esimerkiksi liian suppeat tulevaisuuden hyötyihin tähtäävät tarkastelutavat voivat johtaa siihen, että tässä-ja-nyt koettu lapsuus sivuutetaan.

Tämä on ongelmallista monessa mielessä, mutta myös lasten oikeuksien vastaista.
(Vrt. Karila 2017a, 12:27.)

Haastattelututkimuksessa kysyttiin varhaiskasvatuksen opettajilta heidän näkemyksiään siitä, millaisia vaikutuksia suunnitelmallisella ja tavoitteellisella varhaiskasvatustyöllä, jonka osaksi sak-työaika rakentuu, on tänä päivänä. Haastateltavat näkivät suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen ja työnsä monin tavoin vaikuttavana. Vaikutuksia arvioitiin ennen kaikkea lapsen tässä-ja-nyt koetun elämänlaadun ja hyvinvoinnin näkökulmista. Haastateltavat näkivät erilaisilla tehdyillä suunnitelmilla ja toimenpiteillä olevan vaikutusta siihen, että lapsille toiminta päiväkodissa oli mielekästä ja he kokivat tulevansa nähdyksi ja kuulluksi omana itsenään. Tutkitusti ammattilaisilla onkin keskeinen rooli lasten elämänlaadun säätelijöinä varhaiskasvatuksessa ja erityisesti ammattilaisten rakentamilla käytännöillä ja oppimisympäristöillä on tähän vaikutusta. (Karila 2016b, 15–16.) Myös perheiden hyvinvointiin nähtiin suunnitelmallisella ja tavoitteellisella varhaiskasvatuksella olevan vaikutusta.

- Ehottaman tärkeätä on se syli että pystyy antaa aikaa lapselle että se saa tulla syliin että halitaan ja semmonen niinku kuitenkin ehkä se korostuu tossa meidän ryhmässä että se tulee niinku itelle mieleen että moni pyytää sitten kun tulee se ikävä että se kuitenkin että lapset kokevat että meihin voi luottaa että siitä se mun mielestä lähtee - -

- ja kaikilla ois työntekijöilläkin se sellainen hyvä fiilis tehtä sitä työtä ja yhteishenki hyvä ja se että perheet otetaan yksilöllisesti myöskin huomioon että jotenkin kaikkiin heidän omiin asioihin mitä he tuo esiin ja mikä on se heidän perheen tarve et me pystyttäis ne täyttämään. - - Ja juuri tänään kuulin yhden palautteen yhdeltä äidiltä että meidän päiväkodissa ensimmäinen päiväkotijona jossa heillä on hyvä olla - -

Karilan (2016b, 27) mukaan ammattilaisilta odotetaan varhaiskasvatuksessa tänä päivänä lasten yksilöllistä huomioimista, onhan asia myös lainsäädännön tasolla Suomessa todettu. Varhaiskasvatuslaissa säädetään velvoite laatia jokaiselle lapselle yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma ja ammattilaisten velvollisuus sen tavoitteiden

mukaisen toiminnan järjestämiseen. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa painotuvat valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaiset tavoitteet pedagogiselle toiminnalle. Toimenpiteistä sovitaan yhdessä lapsen huoltajan kanssa. (Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman ohjeistus 2017.) Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat erottuivat merkittävänä osana suunnitelmallista ja tavoitteellista varhaiskasvatusta; kaikki haastateltavat mainitsivat sen osana sak-työaikaansa. Sak-työajan lisäyksen nähtiin ainakin jossain määrin vaikuttavan myönteisesti siihen, että jokainen lapsi tuli yksilöllisesti huomioiduksi ja toimintaa voitiin järjestää lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden mukaisesti.

- No kyllä jotenkin niinku enemmän niinku mitä yhdessä vanhempien kanssa ja lasten kanssa on mietitty ne lapselle niitä tavoitteita niin se niitten toteutuminen näkyy mun mielestä enemmän siellä arjessa että se niinku ne pystyy jotenkin paljon paremmin huomioimaan huomioimaan siinä ja sitten se että mikä meilläkin on tossa aika paljon niinku tuen tarvetta meidän ryhmässä niin tuen tarpeisiin pystyy vastaamaan paljon paremmin. - - Ne on varmaan ne kaksi asiaa, miten se näkyy niinku - -

- nyt niihinkin sit ehkä enemmän on aikaa myös paneutua niiden tuen-tarvelasten lisäksi niinku sit että kun tuentarvelapsille on aina aikaa mutta sitten ne vähän niinku sellaset jotka jotenkin että no nuo pärjää niin niihinkin sitten on ehtinyt panostaa ja antaa niille sitä mielekästä tekemistä - -

Laatu

Erilaiset kansainväliset varhaiskasvatuksen vaikuttavuutta painottavat tutkimukset ja suositukset toteavat yksiselitteisesti, että vain laadukkaalla varhaiskasvatuksella on haluttuja myönteisiä vaikutuksia. Laadusta ei kuitenkaan ole mitään yksiselitteistä kansainvälistä määritelmää. (Karila 2016b, 21–23.) Pikemmin vaikutustutkimuksista tehty johtopäätös on, että mikään yksittäinen laatutekijä ei ratkaise vaan kyse on useiden erilaisten laatutekijöiden yhteisvaikutuksista. Varhaiskasvatuksen laatutekijöiksi on nimetty muun muassa henkilöstön koulutus ja ammatillinen osaaminen, mielekkääksi koetut työolot, ammatillinen kehittyminen ja lisäkoulutus sekä pedagoginen osaaminen ja johtaminen. (Mts. 43.)

Haastattelututkimuksessa kysyttiin varhaiskasvatuksen opettajilta siitä, millaista laadukas varhaiskasvatus heidän mukaansa on. Niukasti haastateltavien vastauksista erottuivat erilaiset terveelliselle ja turvalliselle ympäristölle asetetut vaatimukset, joita voidaan pitää varhaiskasvatuksen rakenteellisen laadun piirteenä. Haastateltavat pohtivat jossain määrin esimerkiksi varhaiskasvatuksen tila- ja henkilöstöresursien riittävyttä. Niiden katsottiin haastavan myös jossain määrin sak-työaikana toteutumista: *”Ja sit meillä on haasteena vähän se työrauha ja tilat et siitähän meil käydään jatkuvaa keskustelua et kun meillä on aika rajalliset noi tilat täällä ja sit et sille annetaan työrauha sille joka on sillä sak-ajalla kun sitä häiriötä tulee koko aika et anteeks saaks mä kysyä tätä”*.

Kuitenkin rakenteellisia laatutekijöitä selkeämmin ja kaikkien haastateltavien vastauksista erottui varhaiskasvatuksen prosessilaatuun liittyviä piirteitä. Näitä ovat Karilan (2016b, 23–24) mukaan varhaiskasvatuksen käytäntöihin ja erilaisiin suunnitelmiin liittyvät piirteet, kuten lapsen ja perheiden kokonaisvaltainen hyvinvointi; yhteistyö huoltajien kanssa; aikuisten ja lasten väliset vuorovaikutussuhteet ja lasten vertaissuhteet sekä päivittäiset pedagogiset käytännöt ja niiden laatu.

- No kyllä mun mielestä laadukas varhaiskasvatus on sitä että lapsilla on hyvä olla ja se että lapset kokee tulevansa kuulluksi nähdyksi ne kokee olevansa tärkeitä jokainen tulee huomioiduksi ne näkee että aikuinen on oikeasti kiinnostunut ne on siellä niinku tulee lähelle lapsen tasolle ei sieltä korkeelta mistään juttele ja jakele ohjeita. - - Et kyl mä niinku nään sen lapsilähtöisesti ja sen lapsen silmin katsottuna sillä lapsihan täällä viettää sen päivänsä - -

- No jotenkin se että mä näen että noista mun lapsista että ne niinku viihtyy täällä ja niillä on hyvä olla niin se on musta se niinku se kaikista tärkein tärkein et se on laadukasta ja sit se että niinku se että miten vanhemmat kokee sen että niiden lapsia täällä niinku kohdellaan ja et se on jotenkin niinku se et siitä lähtee kaikki ja sen jälkee se et pystyy niinku vastaamaan niihin jokaisen yksilölliseen tarpeeseen että se - - Ne on varmaan ne kaksi ehkä sellaista suurinta - -

- ja sitten tuo yhteistyö vanhempien kanssa että sit pystyy kertomaan ja olemaan avoin, avoin sitten että on se yhteinen päämäärä - -

Sak-työajan uudistus nähtiin melko myönteisesti varhaiskasvatuksen ja työn laatua parantavana tekijänä: *”Kyllä mä uskaltaisin väittää että ihan se laatukin on parantunut siinä että kun on sitä aikaa vähän enemmän miettiä niitä suunnitelmia ja tehdä arviointia siinä mielessä ja kehittää”.*

- Mut sit sitä miettii et millä ajalla sitä on ennen tehny nyt sille on kuitenkin sitä aikaa ja se ei siltikään taho riittää et miten sitä on niinku aikasemmin mut kyl mä koen et se sitä työn laatua kuitenkin parantaa ja sit sitä just sitä oman työn ohjaamista et sä kerkeet paljon paremmin nyt sitä mitä oot ajatellut ja suunnitellut ja suunnitella sen paremmin ni se toimii sit arjessakin sit paremmin - -

Ammatillinen osaaminen ja mielekkäät työolot

Karilan (esim. 2017a, 7:50; 2017b, 0:35) mukaan kansainvälinen diskurssi varhaiskasvatuksen vaikuttavuudesta on muuttanut sen asemaan yhteiskunnallisessa keskustelussa ja toisaalta luonut sille uusia vaatimuksia. Varhaiskasvatukseen kohdistuvat vaatimukset voivat jo olla paikoin niin suuria, että niiden vaativuutta on tutkijoiden taholta kritisoitu ja kyseenalaistettukin (Karila 2017a, 8:20). Karila (2016b, 36) ottaa kantaa myös siihen, että uudemmat varhaiskasvatukseen kohdistuvat vaatimukset ja lainsäädännön piirteet asettavat varhaiskasvatuksen opettajille ja heidän osaamiselleen suuria haasteita.

Tutkimushaastattelussa kävi ilmi, että varhaiskasvatuksen opettajat tunnistivat työleen ja osaamiselleen asettuja vaatimuksia, joihin lukeutui myös pedagoginen suunnittelu sekä arviointi- ja kehittämistehtävät. Puheenvuoroissa nousi myös jossain määrin esille opettajien kokevan, että työlle asetetut odotukset ja vaatimukset ovat kasvaneet, vaikka toisaalta sak-ajan lisäyksen myötä niihin vastaaminen oli parantunut.

- No kyl siis toki hyvä et se lisääntyy selvästi tarve sille oli et mitä itekin on miettinyt et miten sitä niinku aikasemmin on ehtiny niinku tehdä kaiken mut ehkä se et kun se on lisääntynyt et jotenkin itekin ajattelin et ehkä sit varmaan myös odotetaan jotenkin et totta kai sen pitää myös näkyä myös siinä toiminnassa et se on lisääntynyt niin on se jotenkin niinku lisänny sitä työkuormaa et jotenkin paljon enemmän niinku teen

niinku ehkä paremmin työtä nyt kun on aikaa siihen niin tosissaan sitä haluaa et se oikeesti näkyy siinä toiminnassa se että mulla on se - -

- Oon kokenut hyväksi sen että sitä on lisää koska on ollut äärimmäisen haasteista aikanaan sitten se että uuden vasun mukaan toimiminen vaatii sitä että meillä on sitä aikaa ja sitten ja se on ollut hyvä että on ollut kerran kolmessa viikossa meillä se neljä tuntia koska sitten taas kun sä suunnittelet mitä sä siinä neljän tunnin aikana teet niin sä saat tehtyä ne hommat loppuun - -

Laadukkaan ja sitä kautta vaikuttavan varhaiskasvatuksen piirteenä on erilaisissa kansainvälisissä suosituksissa esitetty pätevä ja osaava henkilöstö sekä sitä tukeva työympäristö ja johtajuus (esim. Karila 2016b, 24 ja 36). Työympäristöä, joka tukee varhaiskasvatuksen työntekijöiden ammattitaitoa ja osaamista sekä kehittää työoloja ammatin arvostuksen suuntaan, on esitetty varhaiskasvatuspalveluiden nykyisten laatuvaatimusten toteutumista edistävänä (mts. 26). Myös Kettumäki, Ranta ja Tilli (2019, 4–5) ovat esittäneet sak-työajan lisäyksen haastavan varhaiskasvatusyksiköt kehittämään työoloja siihen suuntaan, että opettajan pedagoginen osaaminen ja johtajuus pääsee näkyviin. He ovat myös esittäneet tarvittavan lisäkoulutusta, jotta varhaiskasvatuksen eri yksiköissä ja sektoreilla päästäisiin tilanteeseen, jossa koulutuksen tuoma erilainen osaaminen ja lain vaatimuksen toteutuisivat (mts.).

Tutkimushaastattelussa nousi esille se, että jossain määrin sak-työajan lisäys nähtiin oman ammatillisen osaamisen ja sen kehittämisen mahdollisuuksia parantavana. Myös työolojen ja resurssien kehittäminen päiväkodissa suunnittelu, arviointi ja kehittämistyötä tukevaksi nähtiin myönteisesti ja esimerkiksi omaa työssä jaksamista parantavana tekijänä.

- Mä osaan ehkä paremmin nyt erottaa sen työn ja vapaa-ajan se oli herkästi sitä että kotona sä mietit vähän joka välissä että aa mites nyt se huomina ja se keskiviikon jumppa ja mikäs se ens viikon kuvio ja sunnuntai iltana ja iltamyöhällä kun omat lapset on mennyt nukkumaan et kyllähän se nyt niinku on selkeempää et se tehään työpaikalla ensinnäki niin tota selvärajaus siihen työssä jaksamiseenkin vaikka siinä tuli paljon vastustusta ja ristiriitasta ajatusta ihmisiltä et nonnin nyt niinku mut kyl se selkäyttää - -

- mutta oman kokemuksen mukaan ihan kiva että sitä on laitettu tuon verran että on mahdollista tehdä ne tehtävät mitkä pitääkin tehdä ja varsinkin itelle nyt tämä vasujen kirjaaminen on ollut ihan uus asia ja on saanut myös perehtyä siihen ihan rauhassa ei ole tarvinnut sitten tuolla äkkiä jossain leikki - - Hei että kerrotko mulle tän että miten tää menee on saanut sitten siihenkin ite käyttää aikaa - -

- että ehkä se on niin ollut että sit on vaan jättänyt jotain tekemättä että varsinkin näin vasu-aikoina että nyt huomaa kun on vasu-aika niin niihin menee paljon sitä valmisteluaikaa ja kirjaamisaikaa ja näin että ehkä silloin aikasemmin vasu-aikana kun on ollut hektiset vasu-ajat niin se itse toiminta on jäänyt vähemmälle että sit se on ollut enemmän selaista että tempasempa hatusta mutta nyt sit ehtii sitä mieltii vaikka on se hektinen vasu-aika päällä - -

6 Johtopäätökset

Opinnäytetyön johtopäätöksissä nostetaan esille vielä keskeiset tutkimustulokset kootusti. Lisäksi tutkimustuloksista johdettujen päätelmien pohjalta esitetään muutamia kehitysehdotuksia varhaiskasvatuksen opettajien sak-työaikaa koskien. Lopuksi huomioidaan lyhyesti muutama haastattelututkimuksessa selkeästi esille noussut teema, joiden rooli opinnäytetyön tutkimuskysymysten ja rajauksen suhteen ei ole keskeinen, mutta voi olla kiinnostavaa ottaa huomioon yleisellä tasolla.

Koonti

Kootusti tutkimustuloksista voidaan sanoa, että varhaiskasvatuksen opettajien sakyöajan keskiössä oli normimuotoisen varhaiskasvatussuunnitelman sisältö. Erityisesti opettajien puheenvuoroissa nousi esille oppimisympäristö, pedagoginen dokumentointi sekä lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia, kuten hyviä vuorovaikutussuhteita ja lapsille mielekästä toimintaa tukeva arki. Tutkimustuloksista voidaan päätellä, että varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmat olivat keskeisin suunnittelua, arviointi ja kehittämistä ohjaava informaatio, mutta sen lisäksi vastauksissa nousi esille erilainen pedagoginen aines, jota opettajat sekä hyödynsivät että syvensivät sak-työajallaan. Tämä vastaa hyvin myös kansainvälisiä päätelmiä ja suosituksia siitä, että opetussuunnitelmat ovat varhaiskasvatuksen keskeistä ohjaavaa informaatiota (vrt. Karila

2016b, 23–24). Lisäksi se voi myös heijastaa sitä, että suomalaisessa varhaiskasvatuksessa painottuu tänä päivänä pedagogiikka (mm. Ahonen 2017, 8; Eskelinen & Lahdenperä 2018, 4–5).

Tutkimustuloksista nousi esille myös se, että opettajat näkivät sak-työaikansa merkittävänä työnä ja varhaiskasvatuksen laatua parantavana tekijänä. Varhaiskasvatuksen laatua opettajat arvioivat muun muassa lasten ja perheiden tässä-ja-nyt -hyvinvoinnin näkökulmasta. Laatutekijöinä voitiin myös erottaa jokaisen lapsen yksilöllinen huomioiminen sekä lasten yksilöllisiä tarpeita huomioon ottava pedagoginen toiminta. Sak-työajan uudistus nähtiin yleisellä tasolla melko myönteisesti ja omaa ammatillista osaamista sekä työssä kehittymistä vahvistavana asiana. Sak-työaika mahdollisti muun muassa kokemusta siitä, että työtä saattoi tehdä jossain määrin paremmin tai mielekkäämmin kuin aiemmin ja oma työnhyvinvointi, kuten työssä jaksaminen, oli parempaa.

Kehittämisehdotukset

Työyhteisön ja vallitsevien työkuultuureiden tuki, kuten monipuoliset keskustelut ja riittävät resurssit takaava työympäristö, tuli esille jossain määrin sak-työajan toteutumisesta edistävänä tekijänä. Kaikki haastateltavat pitivät merkittävänä yhteisiä keskusteluja sak-työajan linjauksista ja merkityksestä, joita uudistuksen yhteydessä oli järjestetty päiväkodissa. Kettumäki, Ranta ja Tilli (2019, 2, 5) esittävätkin, että päiväkodin yhteinen keskustelu ja lisäkoulutus sak-työajan tehtävästä ja merkityksestä ovat keskeisiä keinoja, kun sak-työajan yhdenmukaista toteutumista varhaiskasvatuksessa pyritään edistämään.

Kettumäki, Ranta ja Tilli (2019, 5) peräävät myös riittävien resurssien pohtimista päiväkodeissa: ovatko henkilöstöresurssit riittäviä, entä riittävätkö tilat ja välineet. Tutkimustuloksista on pääteltävissä, että riittävät tilat ja välineet haastavat jossain määrin sak-työajalla päiväkodissa. Esille nousivat muun muassa haasteet löytää työrauhaa, sopivaa työskentelytilaa tai vapaata tietokonetta. Kettumäki ym. (2019, 5) esittävät ratkaisuna päiväkotien tilojen ja välineiden riittämättömyyteen tai vaihtelevaan saatavuuteen sitä, että sak-työaikaa tulisi voida tehdä enemmän päiväkodin ulkopuolella. Paikka ja välineet nousivat esille myös OAJ:n teettämässä kyselyssä sak-työaikaa

koskien. Kyselyn tulokset purkanut varhaiskasvatuksen maisteriopiskelija Laura Kaarna sanoo, että sak-työaika nykyisellään hyödynnetään tehokkaimmin, kun sitä voi käyttää myös työpaikan ulkopuolella. Tämä on tärkeää etenkin, mikäli päiväkodeissa on haastetta tiloista ja välineistä. (Korkeakivi, R. 2019.)

Arviointi

Varhaiskasvatuksen pedagogista suunnittelua ja kehittämistä koskeva tietämys on melko vähän tutkittua ja dokumentoitua Suomessa, mikä on osaltaan vaikeuttanut myös suunnittelua ja kehittämistä päiväkodeissa (mm. Karila 2001, 273–274; myös Nummenmaa ym. 2007, 14). Suunnittelua ja kehittämistä on kuitenkin tehty päiväkodeissa jo pitkään, usean ammattisukupolven ajan (ks. Pedagogisista ammattisukupolvista, Karila 2016a, 10–14, erit. 14). 1990-luvun erityisenä piirteenä Karila pitää juuri päiväkotipedagogiikan aktiivista kehittämistä (Karila 2001, 274). Arviointia voidaan pitää näistä kolmesta uusimpana varhaiskasvatuksen piirteenä ja siitä tuotettua tietoa niukkana (vrt. Karila 2016b, 40–41). Arviointiin liittyvät haasteet nousivat esille myös haastattelututkimuksessa. Arviointia pidettiin varhaiskasvatuksen uutena piirteenä, johon liittyi vielä paljon epäselvyyttä ja tarvetta kehittää sekä omaa osaamista että työyhteisössä toimivia käytäntöjä. Kiinnostavalla tavalla sitä verrattiin myös yhdessä puheenvuorossa varhaiskasvatuksessa aiemmin tapahtuneisiin uudistuksiin ja muutoksiin: *”Et ehkä niinkun muutama vuosi sitten kun se osallisuus tuli niin se oli vähän tämmönen samanlainen että apua mä en opi tätä ikinä tää on mulle se haaste ja nyt se on niinku ihan jotenkin on täällä et ehkä se arviointi on kolmen neljän vuoden päästä”*.

Varhaiskasvatuksen arvioinnin tehtävä on määritelty varhaiskasvatuslaissa siten, että arvioinnin tarkoituksena on turvata lain toteutumista, varhaiskasvatuksen kehittämistä ja lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Lain mukaan järjestäjällä on vastuu arvioida antamaansa varhaiskasvatusta säännöllisesti ja osallistua ulkopuoliseen arviointiin. (L 540/2018, 24§.) Varhaiskasvatuksen ulkopuolinen arviointi on Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (KARVI) tehtävä ja kehittämistyön alla (Karila 2016b, 41). Arvioinnin merkitys korostuu myös uudessa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) -asiakirjassa. Ahosen (2017, 10) mukaan varhaiskasvatuksen arviointi edellyttää yksittäisten kasvattajien ja ryhmien tasolla oman toiminnan tietoista ja

kriittistä tarkastelua. Tutkimustulosten pohjalta voidaan ajatella, että varhaiskasvatuksen opettajien arviointitehtäviin liittyy kuitenkin vielä epäselvyyttä ja kysymyksiä. Lähes kaikki opettajat kaipasivat jonkinlaista arvioinnin tehtävien tai merkityksen avaamista erityisesti osana omaa sak-työaikaa ja ammatillista osaamista.

- No ei se ehkä oo risu mutta siinä on kehitettävää että kun siinä on kuitenkin se arviointi on ihan yhtä iso kuin se niinku nää muut ni jotenkin siihen ehkä enemmän tukea työnantajalta että sitä jotenkin käytäs niinkö en tiiä oisko se koko kaupunki tai yhteistä koulutusta että mitä se niinku ihan käytännössä niinku tavallaan ois minkälaisia työkaluja siihen arviointiin vois olla - -

- En mä tiiä onks se muille kauheen selvää mutta mulle se on kyllä vielä vähän epäselvää ja sitten ihan sitä jo harjotellaan tossa ryhmässäkin et tiimipalavereissa et miten me arvioidaan sitä kun se pitää kuitenkin tiimipalavereissakin olla se arviointi läsnä kokoajan - - Kyllä, tällä hetkellä se on oma kehittymisen paikka ja haaste - -

Tiimi

Haastattelututkimuksessa kaikki varhaiskasvatuksen opettajat toivat esille oman kasvattajatiimensä merkityksen. Tiimi oli kaikkien haastateltavien mukaan tärkeä varhaiskasvatuksen työmuoto ja siihen liittyvä arvostus oli vahva. Monialainen kasvattajatiimin yhteistyö voidaan lukea päiväkodin sisäiseen yhteistyöhön ja siten se ei yksiselitteisesti kuulu sak-työajan piiriin (esim. Varhaiskasvatuksen opettajia koskevat työaikamääräykset N.d.). Opettajat kuitenkin puheenvuoroissaan toivat toistuvasti esille sitä, miten tärkeää tiimissä jakaminen on ja miten tärkeää on varata sille riittävä aika. Tiimissä syntyvä ideointi ja tieto koettiin myös suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen kannalta tärkeäksi: *”Et se kaikkien näkö ja kuulo ja havainnot on niinku äärimmäisen tärkeitä et siitähän se niinku kokonaisuus syntyy se arviointi että se ei voi olla pelkästään mun vinkkelistä vaan siihen tarviis sitä aikaa ja sitä tiimi”*. Opettajat kokivat jossain määrin tiimille varatun ajan riittämättömäksi tällä hetkellä ja jossain määrin sak-työajan sekä muiden työhön liittyvien vastuualueiden vaikuttavan siihen, miten esimerkiksi tiimille varatut palaveriajat toteutuivat: *”No se on ehkä aino mikä meidän talon ongelma on että sitä tiimisuunnittelua ei ole riittävästi ja sitten että se tavallaan on jäänyt nyt siitä vähän vähemmälle et se on kärsinyt siitä”*.

- Ei se on hirveen pieni meillähän se on tunti ehkä viikossa ja se on aika semmonen ja sit on kuitenkin paljon niitä lasten niissä tuntuu niinku ettei kerkee riittävästi on kuitenkin niitä lasten asioita joita on pakko käydä ja kirjata ja arvioija sitä mennyttä ja muuta et se on vähän lyhyt aika kyllä ja sit meillä oli jossain vaiheessa et se ei toetunut riittävästi et nyt me ollaan kyllä aika lailla pidetty kiinni et meilläkin on se tunnin ees siinä se on tosi tärkeä - -

7 Pohdinta

Varhaiskasvatuslaissa ja opetussuunnitelmissa pedagogiikan sekä opettajan pedagogisen vastuun painottuminen haastavat Ahosen (2017, 37) mukaan pohtimaan päiväkodeissa ammatillisia rooleja ja työnjakoa uudelleen: *”[Varhaiskasvatuksen opettajalle] tulee turvata aikaa suunnittelutyöhön, jossa hän osaa huomioida ryhmän erilaisten lasten erilaiset tarpeet, sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laatimiseen, toteuttamiseen ja arviointiin* (Ahonen 2017, 39). Sak-työajan uudistus voidaan nähdä varhaiskasvatusta koskevana päätöksenä ja sopimuksena, jonka kautta pyritään varmistamaan riittävä työaika varhaiskasvatuksen opettajan pedagogiselle suunnittelulle sekä arvioinnille ja kehittämiselle sekä sitä kautta vahvistamaan pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa (vrt. Kettumäki, Ranta ja Tilli 2019, 1). Haastattelututkimus antaa jossain määrin myönteisiä tuloksia sak-työajan tehtävistä ja merkityksestä päiväkodissa. Se tuntuisi toteutuvan melko hyvin yhteistyöpäiväkodissa ja sillä nähdään myönteisiä vaikutuksia työhön ja pedagogisen toiminnan laatuun. Ammatillisten roolien selkeytyminen ja muutokset työnjaossa kuitenkin voivat olla tulevaisuuden mielenkiintoista tutkimuskenttää.

Eskelisen ja Lahdenperän (2018, 6) mukaan uutta varhaiskasvatuslakia ja velvoittavia varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteita voidaan pitää pyrkimyksenä kohti pedagogisesti vahvaa ja kansallisesti tasalaatuisempaa varhaiskasvatusjärjestelmää. He kuvaavat lain uudistusta *”varhaiskasvatuksen tulevaisuuden kohtalonkysymykseksi”* (mts.). Myös Kettumäki, Ranta ja Tilli (2019, 4) esittävät, että *”varhaiskasvatuslain ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tulisi tasata varhaiskasvatuksen laatua”*. Heidän mukaansa myös varhaiskasvatuksen opettajia koskeva työaikasopimus mahdol-

listaa valtakunnallisesti yhtenäisemmän työajan käytön ja pedagogiikan vahvistamisen varhaiskasvatuksessa. Havainnot ja tutkimukset kuitenkin kertovat tällä hetkellä työajan ja laadun vaihtelusta (mm. Kettumäki ym. 2019, 2–4; Karila 2016b, 40). Karilan (2016b, 40) mukaan systemaattista arviointitietoa varhaiskasvatuksen laadusta voidaan odottaa tulevaisuudessa. Opinnäytetyön pohjalta voidaan esittää, että varhaiskasvatusta; sen laatua ja työaika; koskeva arviointitieto sekä toisaalta varhaiskasvatuksen opettajien muotoutuvat arviointitehtävät ovat tulevaisuuden kiinnostavaa tutkimuskenttää.

Lähteet

Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Alatalo, A. 2018. Lastenhoitajat uudesta varhaiskasvatuslaista: ”Ensin olisi taattavat kaikille tasapuolinen ja turvallinen hoito”. Artikkelit Vauva.fi –digilehdessä 9.2.2018. Viitattu 25.2.2019. <https://www.vauva.fi/artikkeli/vanhemmuus/lastenhoitajat-uudesta-varhaiskasvatuslaista-ensin-olisi-taattava-k kaikille>.

Esiopetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2016:1. Opetushallitus. Pdf. Viitattu 6.6.2019. https://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf.

Eskelinen, M. & Lahdenperä, J. 2018. Uusi varhaiskasvatuslaki on vaikuttavan ja tasalaatuisen varhaiskasvatuksen perustus. Asiantuntija-artikkeli Tutkittua varhaiskasvatuksesta –blogin verkkosivuilla 15.6.2018. Viitattu 25.2.2019. <https://tutkittuavarhaiskasvatuksesta.wordpress.com/2018/06/15/vieraskynassa-mervi-eskelinen-ja-jaana-lahdenpera/>.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Karila, K. 2001. Moniammatillisuus ja päiväkotitoiminnan suunnittelun perusteita. Teoksessa Pienet päivähoidossa. Toim. Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. Helsinki: WSOY, 271–289.

Karila, K. 2016a. Ammattisukupolvet varhaiskasvatuksen pedagogiikan toteuttajina ja kehittäjinä. Teoksessa Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Toim. K. Karila & L. Lipponen. Tampere: Vastapaino, 9–29.

Karila, K. 2016b. Vaikuttava varhaiskasvatus. Tilannekatsaus toukokuu 2016. Raportit ja selvitykset 2016:6. Opetushallitus. Pdf. Viitattu 21.6.2019. https://www.oph.fi/download/176638_vaikuttava_varhaiskasvatus.pdf.

Karila, K. 2017a. Varhaiskasvatuksen koulutuksen ja tutkimuksen kehitysnäkymiä. Verkkovideo. Professori Kirsti Karilan Kansainvälistyvä opettajankoulutus 2017 - konferenssiluento 10.2.2017. Lataaja Kansainvälistyvä opettajankoulutus 2017 – konferenssi. Viitattu 26.2.2019. <https://www.youtube.com/watch?v=2TehnOtA4YE>.

Karila, K. 2017b. Lastenoikeudet ja varhaiskasvatus – CHILDCARE -tutkimushankkeen antia lasten oikeuksien toteutumiseen varhaiskasvatuksessa. Verkkovideo. Professori Kirsti Karilan Lapsen oikeuksien ajankohtauspäivän konferenssiluento 16.11.2017. Viitattu 21.6.2019. <https://www.youtube.com/watch?v=2zhO6s2z-GU>.

Karila, K. & Kinos, J. 2010. Päivä lastentarhanopettajana – Mistä varhaiskasvatuksen ammatillisuudessa oikein on kyse? Teoksessa Pienet oppimassa. Kasvatuksellisia

näkökulmia varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. Toim. R. Korhonen, M–L Rönkkö & J. Aerila. Turku: Uniprint, 283–294.

Kettumäki, S., Ranta, S. & Tilli, S. 2019. Johtopäätökset ja pohdinta. Asiantuntija-artikkeli Tutkittua varhaiskasvatuksesta –blogin verkkosivuilla 25.2.2019. Viitattu 4.7.2019. <https://tutkittuavarhaiskasvatuksesta.com/2019/01/25/johtopaatokset-ja-pohdinta/>

Korkeakivi, R. 2019. Sak-työaika hakee muotoaan. Maisteriopiskelija Laura Kaarnan haastattelu Opettaja-lehdessä. Opettaja 11/2019, 27.

KT kuntatyönantajat ohje 20.4.2018. Lastentarhanopettajan työaika koskevaan erityismääräykseen muutoksia 1.5.2018 alkaen. Ohje Kuntatyönantajat-verkkosivuilla. Viitattu 25.2.2019. <https://www.kt.fi/sopimukset/ohjeet/kvtes/erityismaarays-lastentarhanopettajan-tyoaika>.

L 540/2018. Varhaiskasvatuslaki. Valtion säädöstietopankki Finlex Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 25.2.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman ohjeistus 2017. Opetushallituksen ohje 20.6.2017. Pdf. Viitattu 21.6.2019. https://www.oph.fi/download/186672_lapsen_varhaiskasvatussuunnitelma_mallilo-makkeen_ohjeistus_1_1.pdf.

Lastentarhanopettajat saivat lisää sak-aikaa. Mitä se on? 2018. Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:n Kysy järjestöltä -palstalla asiantuntijan vastaus 7.5.2018. Viitattu 25.2.2019. <https://www.opettaja.fi/tyossa/kysy-jarjestolta-lastentarhanopettajat-saivat-sak-aikaa-mita-se-on/>.

Mitä Talentia tekee sosionomien eteen varhaiskasvatuksessa? N.d. Puheenvuoro Ammattijärjestö Talentian verkkosivuilla. Viitattu 26.2.2019. <https://www.talentia.fi/talentia/talentian-tavoitteet/talentia-vaikuttaa-varhaiskasvatuksessa/mita-talentia-tekee-sosionomien-eteen-varhaiskasvatuksessa/>.

Nummenmaa, A. R., Karila, K., Joensuu, M. & Rönholm, R. 2007. Yhteisöllinen suunnittelu päiväkodissa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

OAJ opastaa varhaiskasvatuksen opettajan työajasta – Lempäälässä suunnittelu-aika rullaa hyvin 2019. Artikkelit Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:n verkkosivuilla 28.1.2019. Viitattu 13.3.2019. <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2019/oaj-opastaa-varhaiskasvatuksen-opettajan-tyoajasta--lempaalassa-suunnittelu-aika-rullaa-hyvin/>.

Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Haastattelun analyysi. Toim. J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen. Tampere: Vastapaino.

Suunnittelu on varhaiskasvatuksen opettajan ydintehtäviä 2018. Uutinen Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n verkkosivuilla 9.3.2018. Viitattu 25.2.2019.

<https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2018/suunnittelu-on-varhaiskasvatuksen-opettajan-ydintehtavia/>

Teemahaastattelu N.d. Artikkele KvaliMot – Kaikille avoin kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien oppimisympäristö verkkosivustolla. Viitattu 24.4.2019.
https://www.fsd.uta.fi/metelmaopetus/kvali/L6_3_2.html.

Uudet vasut N.d. Uudet varhaiskasvatussuunnitelmat – Mikä muuttuu? Opetushallituksen verkkosivuilla. Viitattu 11.3.2019.
https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus/uudet_vasut

Varhaiskasvatuksen opettajia koskevat työaikamääräykset N.d. Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:n esite. Pdf. Viitattu 21.6.2019.
https://www.oaj.fi/globalassets/julkaisut/2019/vaka-tyoaikeaesite_1_2019.pdf.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Opetushallitus. Pdf. Viitattu 6.6.2019.
https://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Opetushallitus. Pdf. Viitattu 11.3.2019.
https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf

Liitteet

Liite 1. Tutkimushaastattelurunko

Saara Mattila / Opinnäytetyön haastattelurunko / huhti- ja toukokuu 2019

Haastattelukysymykset:

Avauskysymykset:

1. Voisitko kertoa omin sanoin, mitä varhaiskasvatuksen opettajan sak-työaika (suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisaika) on?
2. Sak-työaikaan on tullut viime vuonna muutoksia; sen määrä on lisääntynyt; miten olet henkilökohtaisesti muutoksen kokenut?

Sak-ajan ohjaus:

3. Mitä teet sak-työajalla? Voisitko kuvailla omin sanoin työhösi liittyvää suunnittelua, arviointia ja kehittämistä?
4. Millainen tieto ohjaa sak-työtäsi? Millaisia materiaaleja tai dokumentteja hyödynnät?
5. Saatko ohjausta sak-työhän esimieheltäsi? Millaista?
6. Miten lisääntynyt sak-työaika on mielestäsi vaikuttanut varhaiskasvatustyön kenttään?

Sak-työajan sisällölliset painotukset:

7. Minkälaista osaamista tarvitset sak-työssä?
8. Millaista osaamista tarvitsisit lisää?
9. Mitä suunnittelet? Kenelle suunnittelet? Entä arviointi ja kehittäminen?
10. Mikä on pedagogisen suunnittelussa ja arviointi- sekä kehittämistehtävissä mielestäsi tärkeintä? Pidätkö sak-työaikaan tärkeänä? Miksi?

Suunnittelukulttuurit ja –käytännöt:

11. Minkälaista yhteistyötä sak-työhösi liittyy? Kenen/keiden kanssa teet yhteistyötä SAK-ajalla?

12. Jaatko tiimissä tai työyhteisössä sitä mitä teet sak-työajalla? Millä tavoilla ja millä ajalla teet tätä jakamista?
13. Riittääkö 13 prosentin sak-työaika työhösi liittyvään suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen? Mihin tarvitsisit lisää työaikaa?
14. Kuuluisiko sak-työaika mielestäsi myös muille ammattiryhmille? Miksi?

Sak-työajan merkitykset:

15. Voitko omin sanoin kertoa, millaisia vaikutuksia tai tuloksia suunnittelulla, arvioinnilla ja kehittämisellä koet olevan?
16. Millaista on mielestäsi laadukas varhaiskasvatus?
17. Millaisia vaikutuksia sak-työllä on varhaiskasvatuksen laatuun?
18. Mitä on varhaiskasvatuksen opettajan ydinosaaminen?

Lopuksi:

19. Minkälaisia ”ruusuja” sak-työajan uudistus sinulta saa? Entä risuja?
20. Haluaisitko lisätä jotain?